

Hlubinková, Zuzana

Tvoření sloves

In: Hlubinková, Zuzana. *Tvoření slov ve východomoravských nářečích*. Vyd. 1.
Brno: Masarykova univerzita, 2010, pp. 150-192

ISBN 9788021052956

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124102>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

TVOŘENÍ SLOVES

241 Slovesa vyjadřují činnostní nebo stavový příznak substancí. Tento příznak vykazuje závislost na čase.

Po stránce slovtvorné se slovesa značně liší od ostatních slovních druhů. Funkci odvozovacích sufixů u sloves většinou plní infinitivní kmenotvorné formanty. U sloves nemotivovaných společně s prefixy vyjadřují slovesný vid. Vid chápeme jako záležitost slovtvornou, přestože bývá obecně pokládán za kategorii morfologicko-sémantickou.

Infinitivní kmenotvorné sufixy (-nú-, -e-/je-, -i-, -a-, -ova-) společně s několika sufixy slovtvornými (které pouze význam slovesa obměňují) představují mnohem méně početnou soustavu sufixů než u substantiv a adjektiv. Malý počet infinitivních kmenotvorných sufixů vede k tomu, že většina z nich je polyfunkční. Významy se tvoří kombinací prostředků; jednoho prostředku je užito víckrát, avšak vždy v opozici k dalšímu odlišnému prostředku. Proto sledujeme nejen význam jednotlivých formací, ale rovněž i významové opozice, jichž se účastní. Přehledy jednotlivých formantů uvádíme na začátku každé slovesné třídy v oddíle Sufixace.

Náš hlavní zájem je soustředěn na slovesa slovtvorně motivovaná. Slovesy neodvozenými, popř. již slovtvorně neprůhlednými se většinou nezabýváme. Slovesa adaptovaná končí na -ovat a -at (§ 255, 257).

Mnohem významnější roli než u jmen hraje u sloves prefixace. Rovněž prefixy se vyznačují polyfunkčností. Uplatňuje se celá řada funkcí modifikačních, dále vidových aj. Uvedené doklady jsou zčásti výsledkem skutečné prefixace (např. *dohnat*), zčásti představují odvozená sekundární imperfektiva od prefigovaných sloves (např. *dojíždat*). Přehled prefixů uvádíme na začátku kapitoly nazvané Prefixace.

U sloves se uplatnilo především odvozování, a to prefixace, sufixace, popř. tvoření prefixy a sufixy zároveň. Všechny uvedené způsoby se mohou pojit s reflexivizací.

Ze čtyř základních onomaziologických kategorií – mutační, transpoziční, modifikační a reprodukční – je poslední kategorie omezena pouze na slovesa. Slovesa se derivují od substantiv konkrétních, adjektiv a příslovcí (onomaziologická kategorie mutační), od substantiv abstraktních, zvláště dějových jmen (kategorie transpoziční), od sloves (kategorie modifikační), zájmen a citoslovcí (kategorie reprodukční).

Slovesa jsou v naší práci rozdělena podle kmene infinitivního. Ten má z možných slovesných základů (kořen, kmen přítomný, kmen infi-

nitivní) největší důležitost, neboť se od něho tvoří většina deverbálních formací (substantiv i adjektiv). Podle infinitivního kmene dělíme slovesa do šesti tříd. Do 1. třídy patří slovesa bez infinitivního kmenotvorného formantu (jsou neodvozená), do 2. třídy slovesa s kmenotvorným formantem *-nú-*, do 3. třídy s formantem *-e-/-je-*, do 4. třídy s formantem *-i-*, do 5. třídy s formantem *-a-*, do 6. třídy s formantem *-ova-*.

SUFFIXACE

1. třída

242 Do první třídy slovesné zařazujeme slovesa bez infinitivního kmenotvorného formantu. Jde o typy *nést*, *péct*, *kryt* a *třít*. Jsou to slovesa nemotivovaná, náležející k nejfrekventovanější části slovní zásoby.

2. třída

243 Slovesa 2. třídy slovesné mají kmenotvornou příponu *-nú-*. Jde o typy *tisknút*, *minút* a *tnút*.

Do první skupiny řadíme perfektiva. Odvozují se od sloves 5. třídy, jež jsou jejich imperfektivním protějškem. Řadíme sem následující útvary: *chytnút*, *cúfnút*, *-bjehnút*, *-stříhnút*, *-seknút*, *-kúsnút*, *-svitnút*, *zmrznút*, *zvihnút*, *zvrhnút*, *postechnút*, *přehlédnút* a *zlétnút* (alternace *í/i*, *ú/e*).

Druhou skupinu představují rovněž odvozeniny od a-kmenů. Ty však nejsou dokonavými protějšky těchto sloves. Vyjadřují okamžitost děje (*mrknút*, *žmurknút*, *odplunút* – alternace *ú/u*). Sem zařazujeme i typ velmi produktivní v nářečích východní Moravy. Jsou to okamžitá slovesa fundovaná ponejvíce citoslovečnými základy, a to *žblunknút*, *plésknút*, *lisknút*, *búchnút*, *řáchnút*, *švihnút*, *mňágnút* ‚mňouknout‘, *plácnút*, *klapnút*, *klepnút*, *flágnút*, *tápnút*, *chłopnút*, *zingnút*, *mígnút* (pět posledních sloves má význam ‚udeřit‘), *šlahnút*, *břísknút*/*vřísknút*/*vřísknút*, *béknút*, *mégnút*/*méknút*, *sýknút* a *fúknút*.

V nářeční literatuře jsou uvedena následující slovesa: *hřácnút* ‚spadnout‘, *zblknút* ‚zmizet‘ – od citoslovečného základu (J. Chloupek, 1952, s. 103), *gebnút* ‚uhodit‘ (J. Skulina, 1964, s. 175), *požgarnout‘* ‚pošťouchnout‘ – expresivum (S. Králík, 1984, s. 66).

Trojice sloves utvořené ze základů onomatopoi (např. *békat* – *bečat*/*bečet* – *béknút*) se neliší pouze videm, ale rozdíl je i v rozčleněnosti a nerozčleněnosti děje a ve vyjadřování okamžitosti. Viz též mapa č. 49 *dát políček* (*lisknút* × *liščit*).

Mapa č. 49 *dát políček* (někomu') (s. 153)

Na celé východní Moravě je formace *liščit* (SSJČ nár.). Na Zlínsku, Kloboucku a Vsetínsku je doplněno odvozeninou *lišknout* (SSJČ *lišknout*, *lišknout* obl. mor.).

Stav ve středomoravských dialektech zaznamenal K. Fic (1984, s. 199) na mapě č. 17 (*liščit* × *lišknót*).

Útvary *-thúknút* a *-rústnút* z hlediska vývojového vztahujeme ke slovesům 1. třídy. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o morfologický přesun (ne o slootovorný postup v pravém slova smyslu), nejde u těchto n-kmenových odvozenin o významovou modifikaci.

Méně početnou skupinu představují deadjektivní intranzitiva. Ta máme v převážné většině doložena v prefigované podobě. K nim řadíme tyto formace: *zakysnút*, *stúsnút*, *zhustnút*, *zmjegnút*, *zbohatnút*, *-blednút*, *schnút*, *-slábnút*, *chládnút* (ojedinělé tvoření od adjektiva na *-n(y)*) (alternace *a/á*, *u/0*). Jejich nedokonavé protějšky se tvoří deprefixací. V této podobě jsou jen slovesa *klustnút/thustnút* a *stárnút*.

Nedeadjektivním intranzitivem je také *nakynút*.

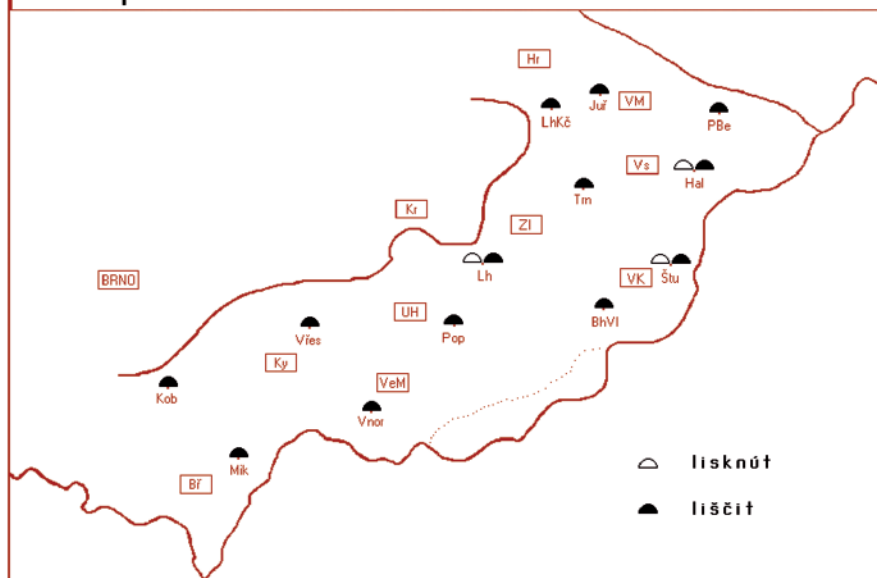
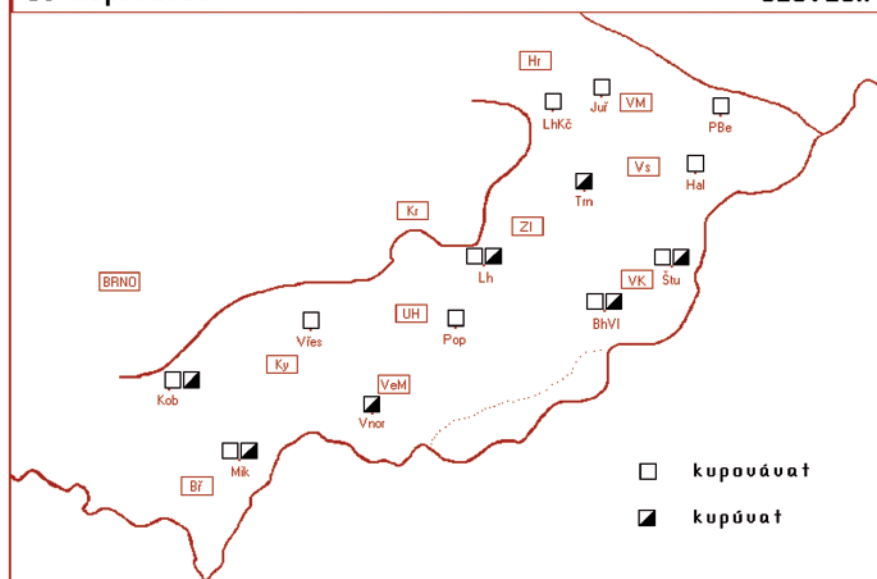
3. třída

244 Slovesa s kmenotvorným formantem *-e/-je-* jsou v našem materiálu nepočtená. Jde o typ *trpjet*.

Desubstantivní formace je v našem nářečním materiálu pouze jediná, a to *rozumňet*.

Početnější skupinu tvoří deadjektivní intranzitiva. Převahu mají útvary prefigované: *-rezavjet*, *-zimňet*, *ošpatňet*, *scukernatjet*, *skolénkovatjet* „dostat „kolénka“ = suky“ (alternace *t/t'*, *n/n'*, *l/l'*). V podobě bez prefixu je pouze sloveso *šedivjet*. Všechny výrazy vyjadřují děj získávání vlastnosti označené fundujícím adjektivem. Významem „být nějaký“ se odlišuje jen formace *hladovjet*. Viz též § 247, 253.

K. Fic (1984, s. 122) navíc uvádí typ *viškvářet*, *vivářet*, *proházet*, který je na západě středomoravských nářečí. Reprezentanti tohoto typu představují imperfektivnost, tzn. to, co v jiných nářečích a na východní polovině území středomoravských nářečí vyjadřují slovesa *viškvářovat*, *vivařovat* a *proházovat* (tj. imperfektiva k perfektivům 4. třídy). Tato imperfektivizace přechodem k ě-kmenům je omezena, východní hranice tohoto jevu jde zhruba po linii řek Svitavy a Svatky s přesahy zejména na Boskovicko. Viz mapa č. 17 (*vivářet* × *vivařovat*), s. 199.

49 dát políček**SLOVESA****50 kupovávat****SLOVESA**

4. třída

245 Do 4. třídy řadíme slovesa s kmenotvorným formantem *-i-*. Jde o typ *prosit*. V této početné skupině jsou zastoupena deverbativa, desubstantiva, deadjektiva a ojedinělé formace odvozené od zájmen a příslovcí.

Deverbativní útvary jsou méně početné. Od sloves 1. třídy (alternace *é/o*) jsou utvořena iterativa *-vodit*, *-nosit*, *-vozit*. Iterativum *-hóňit/-hoňit se* tvoří od sloves 5. třídy (alternace *á/o*). Další faktitiva *-sadtit*, *-vjesit*, *-tožit*, *-stavit se* odvozují od sloves 3. třídy (alternace *á/a*, *e/o*; *s/š*, *l/ř*).

V rámci deverbativ se vyděluje i skupina sloves, která jsou perfektivními protějšky a-kmenů. Tvoří se zpětnou derivací. Patří sem okamžitá slovesa *liščit*, *pleščit* a *mlačit* (alternace *sk/šč*). Jsou to slovesa pohybu s expresivním zabarvením.

J. Chloupek (1952, s. 140) zaznamenal jen několik sloves okamžitých (např. *liščit*). F. Svěrák (1966, s. 65) uvádí také několik okamžitých sloves (např. *pleščit*). A. Vašek (1967, s. 32) považuje 4. třídu za mimořádně produktivní. Tvoří se jí neprefigovaná okamžitá slovesa s citovým zabarvením (např. *drap'it*, *sořit*, *škrab'it*). Je to jev celovalalašský, na jihozápadě řidší. J. Bělíč (1972, s. 185) tvrdí, že ve východomoravských nářečích (zčásti i v nářečích středomoravských) se jeví jako relativně produktivnější než dále na západ slovesný typ 4. třídy *prosit* (např. *liščit/lěščět*) proti západnějším podobám 2. třídy (např. *lišknót/lěsknót*). K. Fic (1984, s. 124) zaznamenal ve středomoravských nářečích také nepříliš početnou skupinu deverbativ, která vyjadřují momentánnost děje (např. *bliščit*). Viz též mapa č. 17 (*liščit* × *lišknót*), s. 199.

Další nářeční slovesa (*škraboňit*, *lomožit' a řehoňit sa*) mající před kmenotvorným formantem i formant *-oň-* představují expresivní derivace.

V nářeční literatuře je uvedena navíc celá řada dalších sloves: *drobit' - drobčit*, *pršať - prcholňit*, *babrať - babroňit*, tj. slovesa zdrobnělá nebo zhrubělá vzniklá rozšířením kmene o hlásku nebo slabiku (A. Kašík, 1908, s. 56), *grgoňit*, *plpoňit*, *žvanit'*, *nachrtoňit majetku* (F. Svěrák, 1957, s. 51), *šuškať - šušoňit*, *havotať - havozňit*, *gagotať - gagozňit*, tj. intenziva, *čabořit se* - sloveso zdrobnělé (M. Kolaja, 1934, s. 48), *tíščit*, *zhlúpit* - u mladší generace častější tvary podle 2. třídy, *děfčit sa*, *pacholčit sa*, *přicházet do dívčích, chlapeckých let'*, *cébit*, *plakat'*, *šmrgolit* i *šimořit*, *drobně přšet'*, *ošvářit*, *čistit boty'* (J. Chloupek, 1952, s. 103), *prchol'tit*, *dropčyt'*, *tapčyt'*, *babroňit'* - intenziva, zejména na východní části území (J. Skulina, 1964, s. 92), *muchyoňit*, *cecoňit*, *šušoňit* - intenziva, *šepolit* - sloveso vyjadřující rozdrobený děj (F. Svěrák, 1966, s. 45), *dremčyt'*, *rychle drobně a zlostně dupat'*, *drepčyt'*, *drobně dupat z rozpaků'*, *dropčyt'*, *drobně jít - o dítěti'*, *strepčyt'*, *zlobit se'*, *drebenčyt'*, *běžet drobnými krůčky'*, *cygoňit'*, *plakat'* (S. Králík, 1984, s. 65).

Viz mapy č. 49 *dát políček* (popis mapy - § 243) a 51 *řehtat se* (popis mapy - § 252).

Od sloves 5. třídy se odvozují rovněž perfektiva *-skočit*, *-stúpit*, *pospíšit (si)*, *strčit* a *chytit* (alternace *á/o*; *t/ř*, *k/č*).

Nejvíce doložených formací je odvozeno ze základů substantivních. Původně se tato desubstantiva tvořila ze základů dějových. Ty jsou nyní v menšině (*válčit*, *-cvičit*, alternace *k/č*). Naprostou převahu má derivace od základů nedějových. Slovesa se odvozují od jmen osob (*pytlačit*, *děf-*

čit, zblázňit sa, hospodárit, maródit, bidačit, alternace *i/i, e/o; d/d', k/č*), z názvů konkrét i abstrakt (*pozlatit, léčit, zahňilit, -klíčit, kopit // kopčit, střelit, -solit, bruslit, dýmit, špiňit, zvónit, -kúřit, ošatit, pořit sa, -mastit, -barvit, -vážit, připeřit, -mlátit, -přatit, -mňeřit, -ščepit, -hnójit, začepit, vykuřit, sřlodit, -rodit, zřobit, haňbit sa, tanřit, -chválit, ozimit sa, -ceřit, suřit sa, vysřit (sa), -mysřit, ochřadřit sa, viřit, kalit, nastrójit, oblěknout', rámusit a řramořit – obě expresiva, alternace *á/a, ó/o, ú/o, e/o, í/je; d/d', t/t', n/n', r/r', c/č, h/ž, k/č*).*

Tato desubstantiva lze členit i sémanticky. Deriváty od jmen osob vyjadřují význam „počínat si jako, chovat se jako“ (např. *pytlačit*). U některých sloves se význam specifikuje. Např. *hospodářit* znamená také „být někým, být jako někdo“. Z nich se vyděluje pouze sloveso *bidařit* s odlišným významem, a to „činit někoho tím, koho vyjadřuje základové substantivum“.

Část desubstantivních sloves jsou tranzitiva, např. *pozlatit, léčit, -solit, špiňit, kopit, -mastit, -barvit, -vážit, připeřit, -mlátit, -přatit, -mňeřit, -ščepit, -hnójit, začepit, vykuřit, sřlodit, -chválit, -ceřit, viřit, nastrójit*.

Deadjektiva jsou spojena významem „udílení vlastnosti“ (*-stabilit, -břilit, načerveřit, čěřit, modřit, -suřit, -krářit, -čisřit, žřutit, zaoblit, zřdivořit, přikyselit, vypodobřit a ponáhlit*, alternace *t/t', n/n', r/r', ch/ř, k/č*). Jsou to tranzitiva. Slovesa *vesřit sa a čěřit sa* s reflexivním *sa* mají odlišný význam („získávání vlastnosti“) a ztrácejí rys tranzitivnosti.

Odvozeniny od ostatních slovních druhů jsou ojedinělé. Výrazy adverbialního charakteru jsou fundována slovesa *oddářit, opozřit sa a blřit sa*. Máme dolořena i slovesa utvořená ze základů zájmenných, a to *zaonařit, sobit si* ‚přisvojovat si‘ (od *sobje*), *ňřit* (od *ňic*).

246 Slovtvorná synonyma jsou ojedinělá (*kopit // kopřit*).

5. třída

247 Do páté třídy řadíme slovesa s infinitivním kmenotvorným příznakem *-a-*. Ta se z hlediska morfologického a slovtvorného rozpadají do čtyř skupin. Slovesa typu *brat* (přezentní kmenotvorný příznak *-u/-e-*) jsou nemotivovaná. Slovesa typu *mazat* (přezentní kmenotvorný příznak *-u/-e-* po měkké souhlásce) bývají rovněž zpravidla nemotivovaná. Typ *vořit* (přezentní kmenotvorné *-á-* vzniklé stařením) zahrnuje vedle odvozených sloves i menší počet sloves neodvozených. Dalším typem jsou deverbální útvary patřící k typům *okopávat* a *sedávat* se sufixem *-v-*.

U sloves typu *házet* a *zabíjet* převažují ve východomoravských nářečích formy nepřehlasované, a proto i tato slovesa na *-et* řadíme do třídy páté (uvádíme je v závorkách). Izoglosa přehlásky se u skupin sloves téhož typu nekryje, proto ji na mapě nevyznačujeme, přestože útvary na *-et* a *-at* považujeme za tautonyma. Totéž platí o slovesech typu *ležet*. Z našeho nářečního materiálu plyne např. územní rozložení tautonym obracat a obracet.

Formace *obracet* byla zjištěna na jihozápadním Kyjovsku, naproti tomu *obracat* se vyskytuje na celém zkoumaném území.

J. Bělič (1954, s. 167-168) uvádí, že v západním okrajovém pruhu při hranicích se středomoravskými nářečími je přehláska kmenového *-a-* u různých sloves v různém geografickém rozsahu provedena a tvary jsou shodné se slovesy 3. třídy (vzor *umňet*). U některých sloves je na větší části území směrem k východomoravským dialektům kmenové *-a-* důsledně zachováno (není přehlasováno *v-e-*). Tato slovesa se časují podle vzoru *dělat, dětat*. Viz též mapa č. 4. Ta znázorňuje územní rozložení sloves typu *válet/válat* a *ležet/ležat*.

J. Skulina (1964) znázorňuje na mapě č. 2 východní a západní hranice podoby *pršet* proti *pršat*. J. Bělič (1972) zaznamenává na mapě č. 37 jihozápadní hranici severních a východních podob typu *ležet* × *ležat*. Viz též mapy č. 64 *překážet*, 117 *zabíjet* a 169 *věšet* (ČJA 1, 1992, s. 164, 238, 324) a 80 *kácet stromy* (ČJA 2, 1997, s. 204, 206).

J. Bělič (1954, s. 167-169) zdůrazňuje, že v dolských nářečích jsou poměry u sloves typu *válat, válet* značně spleťité. Na větší části území směrem k nářečím východomoravským je kmenové *-a-* důsledně zachováno a slovesa, která sem patří, časují se shodně se vzorem *dělat, dětat* (*válám, ... , válát, ...*; např. *pocházat, rozvázat, vracat*). Naproti tomu v západním okrajovém pruhu při hranicích středomoravských nářečí je přehláska u různých sloves v různém geografickém rozsahu provedena a tvary jsou pak shodné se slovesy 3. třídy vzoru *umňet* (*válím, válék*; např. *přeházet, zháňet, znášet*). U některých sloves tohoto typu jsou však nepřehlasované tvary na celém území a časování je pak veskrze podle vzoru *dělat, dětat* (např. *červeňat, večeřat, vješat, zabíjat*). K přehlásce u sloves typu *válet, válat* viz mapa č. 4. Některá slovesa, která sem patří, mají i přítomní a imperativní tvary i podle vzoru *mazat* (např. *létat/lítat - lécu/lícu, (ne)lic*).

V této kapitole byly zaznamenány i další formanty, a to *-áv-* a reduplikovaný sufix *-uáv-*, formanty *-ot-*, *-ýň-*, *-úň-*, *-ýzň-*, *-úzň-*, *-ázň-* a *-k-*. Byly doloženy rovněž infixy *-uš-*, *-in-*, *-li-*, *-ili-* a konektémy *-k-*, *-č-*. V jednom případě byl kmenotvorný formant rozšířen o *-ác-*.

Motivovanou část doložených sloves dále členíme na desubstantiva, deadjektiva, depronomina, deverbativa a deinterjekce.

248 K desubstantivním odvozeninám patří *-spíchat/spjечат, kopčat, vykrvácat* (× *vykrváčet*) (sufix rozšířený o *-ác-*), *zerzat, zavoňat* (× *zavoňet*), *čeňichat, osedlat, vjetrat, čárat* a *ťajdat sa* (alternace *ú/o, je/í, e/0; c/č*). K nim řadíme též sloveso *povečeřat*. Formace vyjadřují nejrůznější vztahy k fundujícímu substantivu.

Adjektivní základy mají výrazy *studeňat* a *zdivočat* (× *zdivočet*) (alternace *n/ň, k/č*). Z adjektiv označujících barvy jsou utvořeny formace *-červeňat, zezeleňat, -modřat/-modrat* a *čerňat sa* (alternace *r/ř, n/ň*).

Všechna deadjektiva mají význam „získávání vlastnosti označené fundujícím přídavným jménem“.

Základem dvou sloves jsou zájmena osobní: *tykat, vykat* (základ rozšířen o *-k-*). Mají význam „oslovovat někoho formou 2. osoby jednotného, popř. množného čísla“.

Nejpočetnější skupinu představují deverbativa. Jsou to imperfektiva k slovesům dokonavým. Největší zastoupení mají odvozeniny ze sloves 4. třídy: *-sázdat* (× *-sázet*), *-uracat* (× *-uracet*), *-plácet* (× *-pláčet*), *vykrúcat*, *-tlácat*, *-míшат*, *-vešat*, *-ježdat*, *dosúшат*, *otprášat*, *zhášat*, *popravjat*, *přisálat*, *ponáhlat sa*, *-háňat* (× *-háňet*), *-búzat*, *-búřat*, *bourat*, *-vážat* (× *-vážet*), *-klúzat*, *-hádzat* (× *-házet*), *-stavjat*, *přemýšlat*. K nim řadíme též slovesa *-cházet*, *-vázet* a *střílet* (alternace *a/á*, *u/ú*, *á/a*, *o/á*; *s/š*, *z/ž*, *ch/š*, *t/c*, *á/a*, *ď/z*, *ď/dz*).

A. Kašík (1908, s. 55) uvádí navíc sloveso *prášat* (též J. Skulina, 1964, s. 91 – u něho i *mlacať*, *mlátit'*).

J. Bělič (1972, s. 210) se zmiňuje o tzv. sekundárních imperfektivech tvořených od předponových dokonavých sloves 4. třídy příponami 4., respektive 5. třídy (např. *otprášat*, *vistrájat*). Tato sekundární imperfektiva jsou typická pro východnější nářečí, pro západnější nářečí jsou typické přípony 6. třídy.

Další formace se odvozují od základů sloves 3. třídy: *-hlédat/-hlídat*, *povidat/povjedat/povídát*, *nedostýchat* (popř. od slovesa 5. třídy) (alternace *e/é*, *e/í*, *je/í*; *d/d'*).

Ojedinelými deriváty od třídy druhé jsou výrazy *-hrňat*, *-hýbat* a *-sedat si* (alternace *n/n'*).

Následující slovesa jsou imperfektivními protějšky sloves 1. třídy: *vy-pomáhat*, *-bíjat* (× *-bíjet*), *-tekat*, *-thúkat*, *rozemílat*, *utírat*, *-vírat*, *-nášat* (*sa*), *-metat*, *-mítat*, *skvétat*, *-čítat*, *-hrýzat* (alternace *i/í*, *é/e*, *o/á*, *e/í*, *0/í*; *r/ř*, *s/š*).

Od základových sloves nenásobených se tvoří slovesa iterativní, která vyjadřují opakování slovesného děje. Od sloves *i*-kmenových se odvozují *iterativa* *chytat*, *válat*, *lámát*, *čabřat sa* ‚jít pomalu‘ (*a/á*, *o/á*; *t/ť*). Základem výrazu *-pékat* je sloveso 1. třídy.

249 Slovesa s formantem *-v-* (spojeno s alternací kvantity: *a/á*, *i/í*) se nejčastěji odvozují od sloves 4. a 5. třídy; deriváty od tříd ostatních jsou méně početné. Doložená slovesa jsou buď imperfektiva (k prefigovaným perfektivům), nebo iterativa (k imperfektivům neprefigovaným).

Od slovesných základů 5. třídy se tvoří imperfektiva *-sedávat*, *-deľávat*, *optakávat*, *pobekávat*, *-řikávat*, *otřepávat*, *posypávat*, *okopávat*, *okusávat*, *našeptávat*, *-ptávat*, *-dávat*, *-bírávat*, *posíťávat*, *-řezávat*, *zamazávat*, *ohryzávat* a *-hřívát* (alternace *0/í*).

Dalšími imperfektivy jsou výrazy *přežívat* (od slovesa 1. třídy) a *přettancovávat* (od slovesa 6. třídy).

Od neprefigovaných a-kmenů se derivují také iterativa. Ta vyjadřují děj opakovaný. K nim patří slovesa *stýchávat, hledávat/hlídávat, trhávat, skákávat, čekávat, sekávat, kúpávat, brávat, hrávat, pásávat, chytávat, spívávat, chovávat, psávat, trvávat a pékávat/pekávat/píkávat*.

Slovesa 4. třídy se stala základy pro tvoření sloves iterativních: *drobívát, léčívát, učívát, sadívát, chodívát, jezdivát, pálívát, modlívát, hoňívát, topívát, nosívát, těšívát, sušívát, mltívát, bavívát, pravívát, mhuívát, vařívát, vozívát a kůřívát*.

Útvary *sejávat, bijávat, šijávat* a *zabíjávat* jsou fundovány slovesnými základy 1. třídy. Východiskem sloves typu *bijávat* je přítomný kmen. Vydělujeme u nich formant *-áv-*.

Vedle derivátů od sloves 6. třídy (*kupovávát, šrotovávát*) existují k výchozím nedokonavým ova-kmenům i specifické iterativní protějšky na *-úvat*, a to *kupúvat, tancúvat, pracúvat, nocúvat, pravúvat, malúvat, menúvat* a *tentúvat* (alternace *u/ú*). Tvoří se od přítomného tvaru. Tento typ sloves graficky znázorňujeme na mapě č. 50.

Mapa č. 50 *kupovávát* (s. 153)

Na celé východní Moravě se vyskytuje formace *kupovávát* (SSJČ). Bývá často v dubletě s *kupúvat*, a to zejména na východě a na jihu zkoumaného území.

Formace vztahující se k i-kmenovým slovesům, a to *chodúvat* a *nosúvat*, se vyskytují pouze na Vsetínsku.

A. Vašek (1967, s. 30) zaznamenává iterativa na *-úva-* (*-úvá-*) od sloves 2., 3., 4. a 6. třídy (např. *kyl'n'úvat, v'idúvat*). Ta jsou typická pro nositele archaičtějšího dialektu. Jedná se o jev silně ustupující (na jihu a západě Valašska řidší). Jako jev téměř celovalašský se zachovává jen u sloves 6. třídy.

J. Chloupek (1952, s. 143) uvádí iterativa tvořená od sloves 2., 3., 4. a 6. třídy i z Uherskobrodská (např. *stavúvat, řečnúvat, slubúvat, viskakúvat*). M. Kolaja (1934, s. 48) a J. Bělič (1954, s. 167) zaznamenali toto tvoření pouze od sloves 6. třídy.

J. Bělič (1972, s. 208) se zmiňuje o význačném rysu nářečí východomoravských, zčásti přílehlých nářečí středomoravských, a to o tvoření iterativních sloves zvláště k slovesům přítomný 3. třídy typu *kupuje – kupovat* příponou *-úv-* před příznakem 5. třídy, na rozdíl od západnějšího tvoření příponou *-ová-* (např. *kupúvat – kupovávát*).

Byla zjištěna pouze tři iterativa odvozená od sloves 3. třídy (*bolévat/bolívat, pršévat, držévat*, alternace *e/é, e/í*). Od atematických sloves jsou utvořeny výrazy *bývát* a *múvat* (alternace *y/ý, je/í*).

Máme doloženy také formace, u nichž se rys opakovanosti zdůrazňuje pomocí reduplikovaného sufixu *-váv-* (*nosívávát, chodívávát, hrávávát, sušívávát*).

250 K deverbálním útvarům se přimyká i zvláštní skupina sloves odvozených od nemotivovaných sloves a-kmenových. Tato deverbativa modifi-

kačního charakteru mají emocionální zabarvení (většinou záporné) nebo zabarvení intenzifikační. Jsou to slovesa zakončená na *-chat* a *-chlat*: *čáchat/čváchat, čmáchat, čvachtat se', čuchat/čmuchar, -ňuchat*; dále *žvachlat* a *zežmachlat*. U některých z nich je i výrazná zvukomalebnost.

Intenziva, popř. expresiva jsou v nářeční literatuře častá: *drkať - drmkať, drkotať, urzukať, čmarykať, žduchať - žďurať, drkať - drcať* (A. Kašík, 1908, s. 56), *uržukať, udobrúchať, (z)lenúchať se* (M. Kolaja, 1934, s. 48), *ušubrať sa, dobrúchať, žďúchať, žbúchať, žbňúhať* (F. Svěrák, 1957, s. 51–52), *chrblat, kašlat', šošřňat, scát', brandžat, kňučet', blomtat, blábolit nesmysly', cmúrkat, glondat, šmatlat', ňúrat, prohlížet', viráňat, nabít'* (J. Chloupek, 1952, s. 103), *ušubrat, žďúrat, řúkat, čmarigat, šmurigat, smoligat, žbrúňat, lenúchať, údobrúchať, rozborúchať, dudlat sa, hňevat se'* (F. Svěrák, 1966, s. 45), *ušubrať se* - intenziva poněkud ve východní části území severního pomezí východomoravských nářečí (J. Skulina, 1964, s. 92), *žgárat, macať, zýpať* - tvoření intenziv záměnou kořenného konsonantu je považováno za celovalešský jev (A. Vašek, 1967, s. 30).

251 Naproti tomu primární funkcí formantu *-ot-* je vyjadřovat specifický průběh děje. Tento formant je zařazen před kmenotvorným formantem příslušných sloves: *mekotat, čapotat, čvachotat, třepotat, drkotat, škrabotat, sykotat* a *zabekotat*. Formace jsou expresivní.

Jsou doložena i další slovesa, a to *drkotať* (A. Kašík, 1908, s. 56), *lupotat, trfotat, odmlouvat', krkotat, dichotat* (F. Svěrák, 1966, s. 45).

Některé z těchto formací lze derivovat od sloves 5., popř. 3. třídy (viz § 244, 247). Od výrazů *bečat, bečet* označujících zvuky se *bekotat* liší nejen expresivitou, ale i vyjádřením souvislého přerušovaného děje (viz § 253).

252 K těmto expresivním modifikacím lze přiřadit i modifikace intenzifikační. Sem patří intenziva na *-tat* nebo *-stat*: *žvachtat, čvachtat, řechtat sa, řachtat, chrochtat, plantat, laptat, mluvit hlouposti'*; dále *žvástat, chvástat sa* a *chlastat*. Většinou je považujeme za nemotivovaná.

K intenzifikačním modifikacím náleží též typicky nářeční formace mající před kmenotvorným formantem *-a-* formant *-ýň-/-úň-/-ýžň-/-úzň-/-ázň-*: *híhýňat, skuhýňat, ščekýňat, hopýňat, vrzýňat; chlachúňat, smát se zplna hrdla', chichúňat, vrzúňat, ľamúňat i hrgľúňat, ľomozit'; řehúňat sa, ščekúňat; ľlavúžňat, silně štěkat', rabúžňat, ľomozit', řehúžňat sa; řehýžňat sa; ľomázňat, ľomozit'*. Některá z těchto sloves považujeme za nemotivovaná. Řada z nich je zvukomalebných.

V nářeční literatuře je zachycena celá řada takto tvořených expresiv: *krhať - krhúcať, skákat - skokýcať* (A. Kašík, 1908, s. 56), *pabozňit - pabúžňat, škrabúžňat, čehňit - čehíňat, skuhrat'* (M. Kolaja, 1934, s. 48), *chrápúňat, bráňat, hýľázňat, trmázgať sa, krhúcať, cymbýľ'at, skokýcať* (J. Skulina, 1964, s. 92), *žgráňat, taláňat, žbrňat, ľlavúžňat, cecúžňat, ľalázňat, zvorňat* (F. Svěrák, 1966, s. 45).

A. Vašek (1967, s. 44, 72) charakterizuje citově zabarvená intenziva tvořená příponou *-ycať (hopýcať), -ýcnút (hopýcnút), -ýňat (čvachýň'at)* jako osobitý vlašský jev. Jsou hojná především u starších osob, vyskytují se na Meziříčsku (na západním řidčeji), na Rožnovsku a Vsetínsku. Tvoření intenziv jinými příponami (*-án'at, -ázgať, -n'at, -úcať, -úchať, -úkať* (častěji *-úgať), -ún'at, -útat, -ústat, -ýcať, -ykať/-ygať, -ýľ'at, -ýsat, -ýzn'at* aj.) je řidší.

J. Bělič (1972, s. 208–209) uvádí, že expresiva se zesilovacími příponami *-ýň-a-* a *-ýžň-a-* jsou příznačné pro východnější nářečí v menším či větším rozsahu.

Intenzifikační formanty registrujeme na mapě č. 51.

Mapa č. 51 *řehtat se* (s. 161)

Na celé jižní polovině východní Moravy se užívá slovesa *řehtat sa* (SSJČ *řehtat se* expr.). V oblasti, kterou ohraničují města Kyjov, Veselí nad Moravou a Uherské Hradiště, bývá v dubletě s formací *řehúzňat sa*. Formace *řehúňat sa* byla doložena ze severovýchodního Valašska. Kyjovsko a Kloboucko se vyznačují variantou *řehýžňat sa*. Na Kelečsku se objevuje ojediněle *řehoňit sa* (SSJČ *řehonit se* expr., *řáhonit se* nář.). Na Meziříčsku a severovýchodním Zlínsku se dané sloveso nevyskytuje.

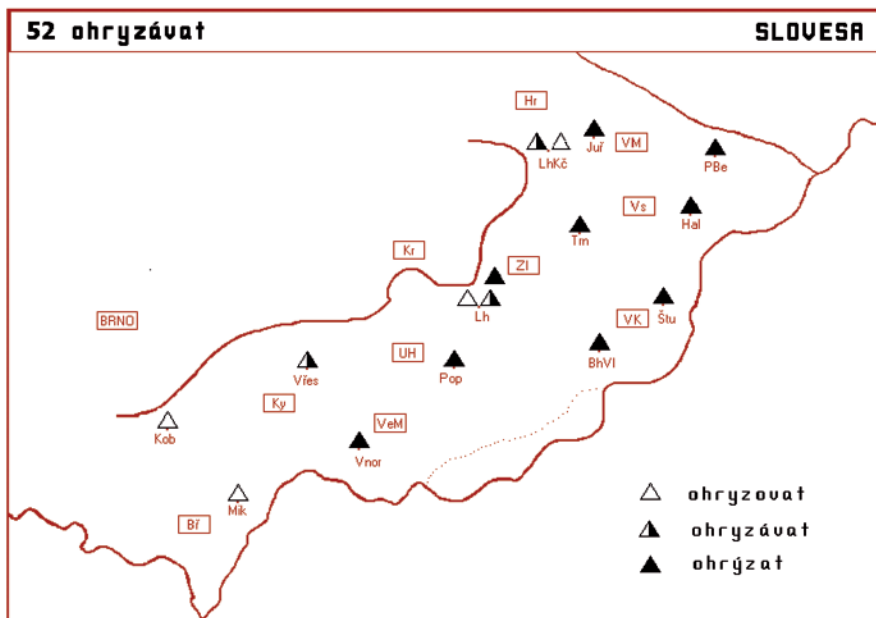
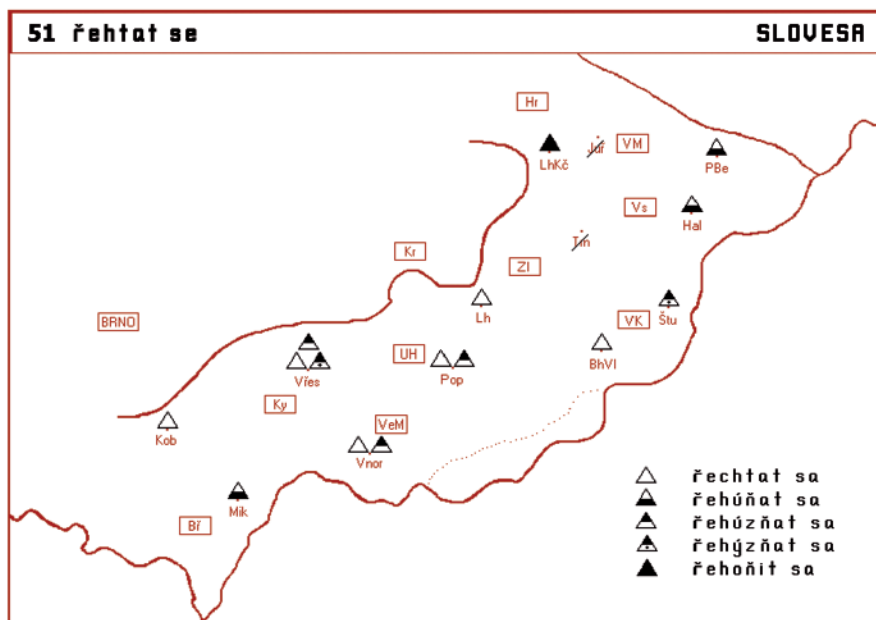
253 Výrazným typem v nářečích jsou slovesa utvořená z interjekcí a zvukomalebných základů: *cingat*, *-búchat*, *kvákat*, *šváchat*, *-brblat*, *blafat*, *mňá-gat*, *mačkat'*, *fňá-gat*, *šlahat*, *švihat*, *cvakat*, *ščekat*, *-liskat*, *-pléskat/-pleskat*, *vřéskat/břéskat/vřískat*, *mlaskat*, *krúkat*, *chrochtat'*, *fúňat*, *klapat*, *křápat*, *pišchat* a *plkat* (alternace *u/ú*; *sk/šč*). Tyto formace označují členěný děj.

Další slovesa odvozená od stejných základů patří do okruhu tzv. dětských slov: *ťapat*, *capat*, *cupat*, *bumbat*, *bacat*, *bucat*, *hajat*, *papat* a *hapat*.

Dále jsou to slovesa *bečat* (× *bečet*), *-mečat* (× *-mečet*), *syčat* (× *syčet*), *fučat* (× *fučet*), dále *kňučet*, *břeščet/vřeščet*, *ječet* (před kmenotvorným formantem mají konektém *-č*), *mékat/mekat*, *békat/bekat*, *sykat* a *fúkat* (před kmenotvorným formantem mají konektém *-k*). Trojice sloves utvořená od těchto onomatopoi (např. *sykat* – *syčat* – *sýknút*) se liší vyjadřováním rozdílu v rozčleněnosti a nerozčleněnosti děje a ve vyjadřování okamžitosti.

254 Od některých výše uvedených sloves se odvozují útvary mající před kmenotvorným formantem *-a-* modifikační formant *-k-*. Mají deminutivní příznak. Mezi ně patří útvary *kapkat*, *blafkat*, *klapkat*, *křupkat*, dále *ťapkat*, *dupkat*, *šlapkat*, *škrapakat*, *cupkat* a *capkat*. Vyšší stupeň emocionálního zabarvení mají odvozeniny s deminutivní příponou *-k-* a infixy *-uš-* a *-in-*: *spínuškat*, *ťapuškat*, *hajuškat*, *papuškat*; dále *capinkat*, *hajinkat*, *čurinkat* a *blinkat* (obě poslední formace odvozeny od sloves neutrálních). Máme doloženy i útvary s infixy *-li-* a *-ili-*, např. *ťapulinkat*, *spilinkat*. Většina těchto útvarů s emocionálními a deminutivními formanty patří do okruhu dětské řeči.

V nářeční literatuře jsou uvedena i zdobnělá slovesa *beluškat*, *zasminkat se* (M. Kolaja, 1934, s. 48), *kapkat* (není od *kapka*, to zní v nářečích *krapka*), *ceckat* (J. Chloupek, 1952, s. 103), *crpkat* a *střepkat* (J. Skulina, 1964, s. 91).

255 Do 5. třídy slovesné se řadí i dvě adaptovaná slovesa, a to *-cúfat* (z něm. nár. *zaufen*) a *trúfat* (ze střhn. *trouwen, trūwen*).

6. třída

256 Slovesa 6. třídy jsou charakterizována kmenotvorným formantem *-ova-*. Jde o typ *kupovat*. U jednoho slovesa byla zaznamenána také varianta *-írova-*.

Do první části této kapitoly zařazujeme deverbativa. Jsou to sekundární imperfektiva odvozená od prefigovaných sloves 4. a 5. třídy. Převažují derivate od sloves i-kmenových: *přecvičovat*, *vykučovat*, *dosluhovat*, *dosušovat*, *pospravovat*, *pozastavovat*, *přimastovat*, *rozklížovat*, *vyslobodzovat*, *uvažovat*, *řečňovat*, *-solovat*, *-kupovat*, *-vařovat* a *-hazovat* (alternace *á/a*, *í/i*, *ú/u*; *d/z*, *d'/dz*). Od sloves a-kmenových se tvoří následující formace: *pouřamovat*, *okusovat*, *poukazovat* a *řezovat* (alternace *á/a*, *ú/u*). Ojedinělé jsou odvozeniny od sloves třídy první, a to *přelezovat* a *ohryzovat* (alternace *é/e*).

Slovesa 4. třídy tvoří vedle pravidelných iterativ podle 5. třídy též iterativa 6. třídy (*radít - rařovat*), podle 6. třídy tvoří iterativa i slovesa 5. třídy, např. *hrabat - zahrabovat*, srov. A. Kašík, 1908, s. 55–56.

J. Bělič (1972, s. 210) uvádí, že u sekundárních perfektiv odvozených od předponových sloves 1. třídy typu *maže - mazat* (zčásti i 5. třídy) směrem k východu přibývá tvoření podle 3. třídy typu *kupuje - kupovat* (např. *předřikat - předřikovat*, *zamazat - zamazovat*) na rozdíl od západnějšího tvoření připojením přípony *-áv-* k slovnímu základu a podle 5. třídy (např. *předřikávat*, *zamazávat*). Hranice mezi oběma typy nejsou plynulé, v řadě případů existují obojí podoby vedle sebe.

Další doložená slovesa se odvozují od substantiv. Bez prefixu jsou tato slovesa imperfektivní, s prefixem perfektivní. Odvozovacím základem se mohou stát domácí substantiva: *chybovat*, *vyhubovat*, *nocovat*, *bjedovat*, *pobesedovat*, *hodovat*, *opchodovat*, *noclehovat*, *bojovat*, *přezimovat*, *rasovat*, *žertovat*, *koledovat*; *rubovat*, *cukrovat*, *ščepovat*, *vykartáčovat*, *vyšefcovat*, *rýhovat*, *řátkovat*, *najárkovat*, *načárovat*, *-lakovat* a *-kmínovat* (alternace *í/je*, *e/0*). Další výrazy jsou fundovány substantivy cizího původu: *tancovat*, *kravalovat*, *kšeftovat*, *fantazírovat* (varianta *-írovat*) (alternace *á/a*, *e/0*).

Deriváty od jiných slovních druhů jsme zaznamenali sporadicky: *milovat* (od adjektiva) a *tentovat* (od zájmena ukazovacího).

V nářeční literatuře jsou zachycena i slovesa *hrbolcovat*, *tépancovat* (M. Kolaja, 1934, s. 48), *lepecovat*, *poličkovat*, *štabarcovat*, *hřmotit*, *čásnovat*, *řěpat*, *kazovat*, *řící* (J. Skulina, 1964, s. 91).

257 Do 6. třídy slovesné řadíme také slovesa adaptovaná. Adaptace je způsob přejímání cizích pojmenování. Jejím cílem je zařadit cizí výraz do nářeční slovní zásoby. Při slovotvorné adaptaci se využívá právě slovesného sufixu *-ovat*. Uvádíme v přehledu pouze ta slovesa, která nelze vztahovat k jiným cizím slovům. Sem patří následující výrazy: *piglovat* (z něm. *bügeln*), *povekslovat* (z něm. *wechseln*), *-likvidovat* (z něm. *liquidieren*), *šmakovat* (z něm. *schmecken*), *pakovat* (z něm. *packen*), *-štopovat/-štopovat* (z něm. *stopfen*), *-margírovat* (z něm. *markieren*), *mašírovat* (z něm. *maschieren*), *špásovat* (z něm. *spaßen*), *okoštovat* (z něm. *kosten*), *rajzovat* (z něm. *reisen*), *rukovat* (z něm. *ein-rücken*), *umordovat* (ze střhn. *morden*), *šrotovat* (z něm. *schroten*), *pasovat* (z něm. *passen*), *dezentyrovat* (z něm. *desertieren*), *vizitýrovat* (z něm. *visitieren*), *modernizovat* (z něm. *modernisieren*), *rekvírovat* (z lat. *requirere*), *maturovat* (z lat. *mātūrāre*), *vandrovat* (z něm. *wandern*), *-fačovat* (z něm. *fatschen*) a *maródovat* (z něm. *marodieren*).

Kmenové protiklady

258 K vyjádření vidové a lexikální diference sloves slouží infinitivní kmenotvorné formanty *-0-*, *-nú-*, *-e/je-*, *-i-*, *-a-*, *-ova-* a formant *-v-*.

VIDOVÉ PROTIKLADY

259 V centru vidových protikladů stojí ve východomoravských nářečích imperfektivizační formanty obsahující souhlásku *v*, a to *-ova-* a *-(á)v-*.

Formantem *ova-* kmenovým se hojně tvoří imperfektiva. Jejich odvozovacím základem se stávají prefigovaná perfektiva 4. třídy (např. *přimasřit - přimasřovat*), 5. třídy (např. *okúsat - okusovat*) a 1. třídy (např. *přelést - přelezovat*). Viz mapy č. 52 *ohryzávat* a 53 *přisolovat* (popisy map - § 260).

Při odvozování dalších imperfektiv se uplatnil formant *-v-*. Připojuje se především k prefigovaným perfektivům 5. třídy (např. *posypat - posypávat*). Deriváty od jiných typů sloves jsou sporadické: od slovesa 1. třídy (*přežít - přežívat*), od slovesa 6. třídy (*přettancovat - přettancovávat*).

Formantu *-v-* je u další skupiny sloves využito k vyjádření opakování. Odvozuje se jím zejména od neprefigovaných imperfektiv *a-* kmenových a *i-* kmenových (např. *hlédát/hlídat - hledávat/hlídávat*; *lěčit - léčívát*). Máme doloženy i odvozeniny od tříd ostatních s výjimkou třídy druhé (např. *síct - sejávat*; *pršet - pršévát*; *kupovat - kupovávat*). Rys opakování lze zdůraznit pomocí reduplikovaného sufixu *-váv-* (např. *nosívávat*). Specifickým vyjádřením opakování k výchozím nedoko-

navým ova-kmenům jsou slovesa typu *kupúvat*, ojediněle se uplatňují i nedokonavé i-kmeny (např. *chodúvat*). Poslední typ je omezen pouze na obec Halenkov. Viz též mapa č. 50 *kupovávat* (popis mapy – § 249).

Formant a-kmenový se podílí na tvorbě dalších imperfektiv. Základem jsou prefigovaná dokonavá slovesa 4. třídy (např. *dosušit* – *dosúšat*, *vyplátit* – *vyplácát*), 1. třídy (např. *zabit* – *zabíjat*) a 2. třídy (např. *uhnút* – *uhýbat*).

Dokonavým protějškem nedokonavých a-kmenů jsou n-kmeny, které se z nich tvoří (např. *chytat* – *chytnút*). Sem patří i skupina sloves utvořených z deinterjekcionálních sloves 5. třídy a vedle rozdílu ve vidu vyjadřují také okamžitost na rozdíl od sloves základových, u nichž mluvíme o členěnosti děje. Tvoří se n-ovým formantem (např. *fúkat* – *fúknút*).

Vidový protiklad vyjadřují i slovesa i-kmenová odvozená od a-kmenů (např. *skákat* – *skočit*). Sem řadíme i další skupinu okamžitých sloves (např. *liskat* – *liščit*). Viz mapa č. 49 *dát políček* (popis mapy – § 243).

Z našeho přehledu vidových protikladů plyne důležitost a-kmenů společně s formantem -v-; jako periferní se jeví 0-kmeny. Méně je využito e-/je-kmenů, neboť u sloves, u nichž před starým kmenotvorným -a- (-ja-) předcházela měkká souhláska, na většině východomoravského regionu nedošlo k provedení přehlásky, a proto se řadí ke slovesům 5. třídy. Přejímovým územím se stala okrajová nářečí východomoravská (zejm. od Kroměříže k jihozápadu). Viz též § 244, 247, 248, 253.

V systému vidových protikladů zastávají významné místo také i-kmeny pro svou schopnost tvořit slovesa okamžitá (např. *liščit*) a formant -úv- sloužící ke specifickému vyjádření opakovanosti. Základem se stávají slovesa ova-kmenová (např. *pracúvat*), popř. i-kmenová (např. *chodúvat*).

SCHÉMA VIDOVÝCH PROTIKLADŮ

0 – a × e/je	<i>zabit</i> – <i>zabíjat</i> × <i>zabíjet</i> (e/je – okraj východomoravských nářečí, zejm. od Kroměříže k jihozápadu, viz § 244, 247, 248, 253)
0 – i	<i>vést</i> – <i>vodít</i> (celoúzemní rozšíření)
0 – a	- <i>péct</i> – - <i>pékat</i> (celoúzemní rozšíření)
0 – v	<i>přežít</i> – <i>přežívat</i> (celoúzemní rozšíření)
0 – áv	<i>séct</i> – <i>sejávat</i> (celoúzemní rozšíření)
0 – ova	<i>přelést</i> – <i>přelezovat</i> (celoúzemní rozšíření)
n – a	<i>uhnút</i> – <i>uhýbat</i> (celoúzemní rozšíření)
e/je – v	<i>bolet</i> – <i>bolévat</i> / <i>bolívat</i> (celoúzemní rozšíření)
i – a	<i>skočit</i> – <i>skákat</i> (celoúzemní rozšíření)
i – ova	<i>přimastít</i> – <i>přimastovat</i> (celoúzemní rozšíření)
i – v	<i>lěčit</i> – <i>lěčívat</i> (celoúzemní rozšíření)

<i>i - úv</i>	<i>chodit - chodúvat</i> (<i>úv</i> - omezeno jen na severovýchod Valašska)
<i>i - a</i>	<i>dosušit - dosúšat</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>i - a × e/je</i>	<i>vyplátit - vyplácet × vyplácet</i> (<i>e/je</i> - okraj východomoravských nářečí, zejm. od Kroměříže k jihozápadu, viz § 244, 247, 248, 253)
<i>a - i</i>	<i>skákat - skočit</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>a - i</i>	<i>liskat - liščit</i> (celoúzemní rozšíření, viz mapa č. 49, popis mapy - § 243)
<i>a - nú</i>	<i>fúkat - fúknút</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>a - nú</i>	<i>chytat - chytnút</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>a - ova</i>	<i>okusat - okusovat</i> (<i>ova</i> - na celém východomoravském regionu kromě Kloboucka a přilehlého severovýchodního Slovácka, viz mapa č. 53, popř. 52, popisy map - § 260)
<i>a - v</i>	<i>posypat - posypávat</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>a - v</i>	<i>hlídat - hlídávat</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>ova - v</i>	<i>přettancovat - přettancovávat</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>ova - v</i>	<i>kupovat - kupovávat</i> (<i>ova</i> - téměř celoúzemní, viz mapa č. 50, popis mapy - § 249)
<i>ova - úv</i>	<i>kupovat - kupúvat</i> (<i>úv</i> - zejm. na východě území, viz mapa č. 50, popis mapy - § 249)

ZEMĚPISNÉ ROZDÍLY

260 Některé z vidových opozic (*ohryzovat × ohryzávat × ohrýzat*; *přisolovat × přisálat*) zobrazujeme na mapách č. 52 a 53.

Mapa č. 52 *ohryzávat* („kost“) (s. 161)

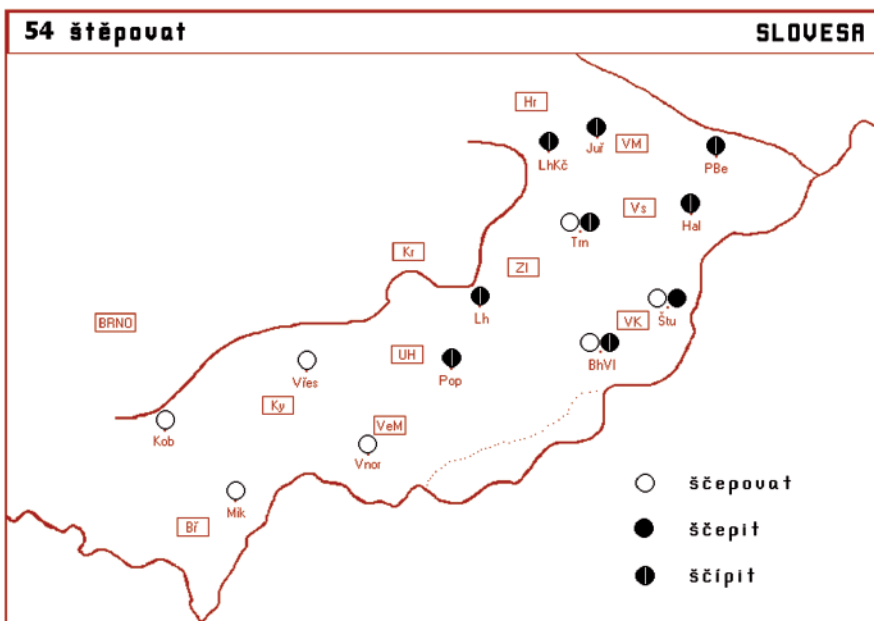
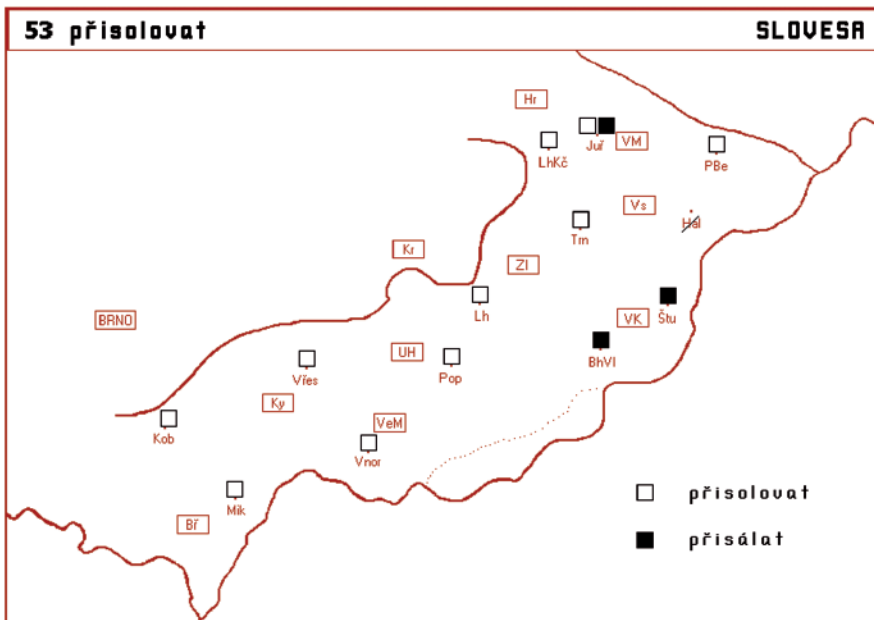
Ve většině **východomoravských dialektů** se užívá slovesa *ohrýzat* (SSJČ *ohryzat*, též *obhrýzat* říd.). Z Kelečska, Zlínska a z jihu východomoravské oblasti se dokládá derivát *ohryzovat* (SSJČ též *obhryzovat* říd.). Tento derivát je na Kelečsku a Zlínsku v dubletě s *ohryzávat* (SSJČ). Jako výraz jediný je doložen z Kyjovska.

Mapa č. 53 *přisolovat* („polévku“) (s. 166)

Sloveso *přisolovat* (SSJČ též *přisolívat* nář.) se vyskytuje na celé **východní Moravě** kromě širokého Kloboucka, kde je odvozenina *přisálat*. Ta byla také zaznamenána v dubletě s *přisolovat* na Meziříčsku. Z východního Vsetínska nemáme dané sloveso doloženo.

LEXIKÁLNÍ PROTIKLADY

261 U slovesných deverbativ se ve východomoravských nářečích uplatňují tyto lexikální protiklady (binární):

Lexikální protiklad okamžitosti a neokamžitosti je vyjadřován opozicí deinterjekcionálních n-kmenů a a-kmenů. N-kmeny označují děj okamžitý, a-kmeny rozčlenitelný děj trvající (např. *mrknút – mrkat*). Současně zde jde o vyjádření opozice vidové.

Okamžitost vyjadřují také i-kmenová deverbativa utvořená od a-kmenů (např. *liščit – liskat*). Tato slovesa označují zvuk a fyzický pohyb. K zeměpisné diferenciaci viz mapa č. 49 *dát políček* (popis mapy – § 243).

Dalším protikladem je protiklad faktitivnosti a nefaktitivnosti. Ten vyjadřují i-kmenová deverbativa odvozená od sloves e-/je-kmenových (např. *-vjesit – viset*).

Ternárním protikladem zvláštního druhu je typ následující (základem fundujících a-kmenů jsou interjekce, popř. slovesa zvukomalebná): Opozici okamžitosti a členěnosti děje vyjadřují n-kmeny a a-kmeny (např. *fúknút – fúkat*), dále opozici okamžitosti a nečleněnosti n-kmeny a a-kmeny s e-/je-kmeny (např. *fúknút – fučat × fučet*) a opozici nečleněnosti a členěnosti děje vyjadřují a-kmeny s e-/je-kmeny a a-kmeny (např. *fučat × fučet – fúkat*).

Odvozování sloves z jiných slovních druhů je ve východomoravských nářečích následující:

Derivace sloves od substantiv se děje příponami *-i-* a *-ova-*, které nejsou významově rozlišené. Distribuci obou formantů do jisté míry určuje zakončení kmene. Formant *i-ový* je častější u základů na *-l*, *-t* a *-n* (např. *střelit, pořit sa, viřit*). Část těchto odvozenin jsou tranzitiva (např. *lěčit, -solit, -barvit*). U odvozenin *ova-kmenových* převládá kmen zakončený na *-d* (např. *pobesedovat*). K zeměpisné diferenciaci viz mapy č. 54 *štěpovat* a 55 *tancovat* (popisy map – § 262).

Z adjektiv se slovesa odvozují formanty *-i-*, *-je-/e-* a *-nú-*. Tato deadjektiva vyjadřují protiklad tranzitivnosti a intranzitivnosti. Tranzitivnost se týká útvarů *i-kmenových* (např. *čérřit*). Intranzitiva jsou různá. Tvoří se pomocí *i-ového* formantu a spoluformantu *sa* (např. *veselit sa*). U dalších intranzitiv se uplatňuje přípona *-e-/je-* a *-nú-*. Jejich distribuce je dána hláskoslovně. Formantem *-e-/je-* (ojedinele formantem *-a-*: *zdivočet*) se odvozuje od adjektiv se základy na *-v* (např. *-rezavjet*), od ostatních formantem *n-ovým* (např. *zhustnút*). Zcela ojedinelé je tvoření deadjektiv pomocí přípon *-a-* (např. *studeňat*) a *-ova-* (*miťovat*).

Deadjektivní slovesa, jejichž základem je pojmenování barvy, vyjadřují vedle protikladu tranzitivnosti a intranzitivnosti (např. *modřit – modřat/modrat*) také významové odstíny intranzitiv, a to „stávat se takovým, jak to vyjadřuje adjektivum“ (*čerrřat*) a „projevovat se tak, jak vyjadřuje adjektivum“ (*čerrřat sa*). K odlišení druhého významu slouží formant *sa*.

Slovesa z interjekcí, popř. sloves zvukomalebných se tvoří třemi formanty: *-e/-je-*, *-a-* a *-nú-*. Tyto prostředky slouží k vyjádření různých průběhů slovesného děje, a to děje nečleněného, členěného a okamžitého. Nečleněnost se vyjadřuje a-ovým a e-ovým formantem, členěnost a-ovým formantem a okamžitost n-ovým formantem (např. *fučat* × *fučet* – *fúkat* – *fúknút*). Celkem tři i-kmenová slovesa jsou fundována a dverbii (*oddálit*, *opozdit sa*, *blížít sa*). Stejný počet sloves je utvořen ze základů *z á j m e n* formantem i-kmenovým (*zaonačit*, *sobit si*, *ničít*); ova-kmenové sloveso máme doloženo pouze jediné, a to *tentovat*. Pouze dvě slovesa se odvozují formantem a-kmenovým (*tykat*, *vykat*).

SCHÉMA LEXIKÁLNÍCH PROTIKLADŮ

<i>a – nú</i>	<i>mrkat</i> – <i>mrknút</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>a – í</i>	<i>liskat</i> – <i>liščit</i> (celoúzemní rozšíření, viz mapa č. 49, popis mapy – § 243)
<i>i – e/je</i>	<i>viset</i> – <i>vjesít</i> (celoúzemní rozšíření)
<i>a × e/je – a</i>	<i>fučat</i> × <i>fučet</i> – <i>fúkat</i> (<i>e/je</i> – na okraji východomoravských nářečí, zejm. od Kroměříže k jihozápadu, viz § 247, 248, 253)
<i>a × e/je – nú</i>	<i>fučat</i> × <i>fučet</i> – <i>fúknút</i> (<i>e/je</i> – na okraji východomoravských nářečí, zejm. od Kroměříže k jihozápadu, viz § 247, 248, 253)

DISTRIBUCE FORMANTŮ U DESUBSTANTIV

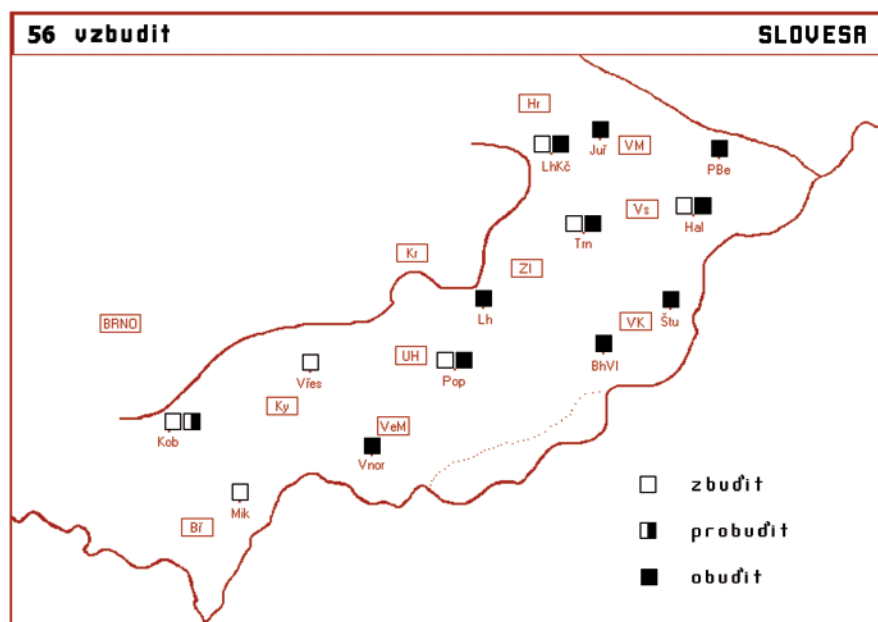
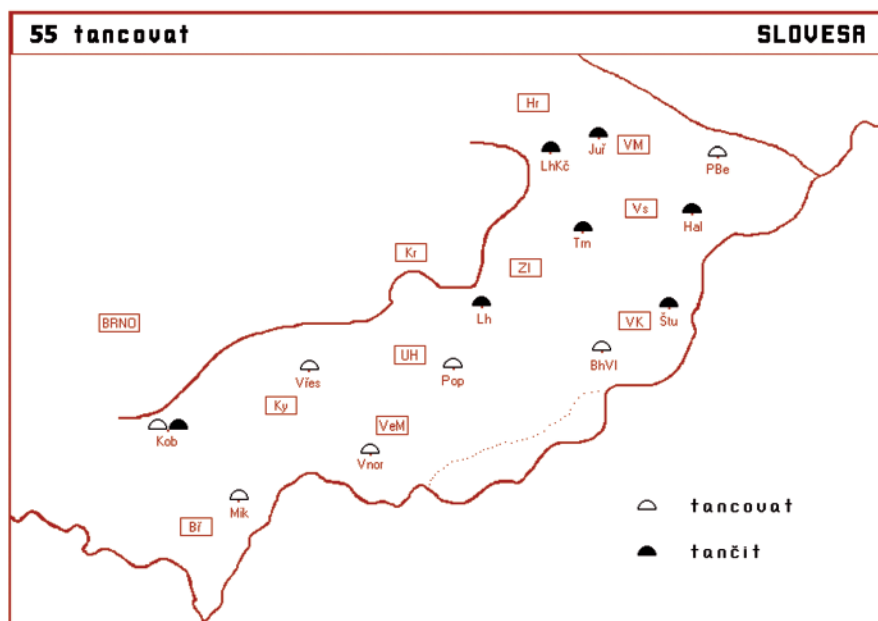
262 Tautonyma s formanty *-i-* a *-ova-* (*ščeřovat* × *ščěpit* × *ščípít*; *tancovat* × *tančít*) zobrazujeme na mapách č. 54 a 55.

Mapa č. 54 *štěpovat* (strom) (s. 166)

Jazyková situace je na **východní Moravě** následující: Pro jižní Valašsko, větší část Slovácka a dolská nářečí je typické sloveso *ščeřovat* (SSJČ *štěpovat* zahr.). Valašsko a severní oblasti Slovácka se vyznačují derivátem *ščípít* (SSJČ *štípít* řidč. kniž. a nář.). Kloboucko má odvozeninu *ščěpit* (SSJČ *štěpit* poněk. zast.).

V **českých dialektech** se slovesa se základem *štěp-/štíp-* vyskytují pouze na Moravě a na okrajích Čech, pro Čechy a část střední a severní Moravy jsou typické odvozeniny se základem *roub-* (*roubovat*, *vroubovat*, *vroubit*...), na jihu Opavska je malý areál slovesa *revít*.

Sloveso *štěpovat* se objevuje na většině Moravy a na části severovýchodních Čech. Odvozenina *štěpit* byla zachycena v severozápadní části severovýchodočeských nářečí, na Opavsku a Hlučínsku a východně od Uherského Brodu. Severní a střední část východní Moravy

s Holešovskem a východ nářečí slezských se vyznačují podobou *štípit* (odděleně též na Domažlicku a Klatovsku) (ČJA 2, 1997, s. 62–64, mapa č. 8).

Stav ve středomoravských dialektech zaznamenal K. Fic (1984, s. 198) na mapě č. 16 (*ščípít* × *ščepovat*).

Mapa č. 55 *tancovat* (s. 169)

Zhruba jižní polovinu **východomoravských nářečí** charakterizuje sloveso *tancovat* (SSJČ) (jako výraz jediný též na severovýchodním Valašsku). Na zbývajícím území se vyskytuje derivát *tančít* (SSJČ) (spora-dicky též na Kyjovsku).

P R E F I X A C E

263 Prefixy, které se účastní odvozování sloves, jsou dvojího typu. K prvnímu řadíme ty, jež se podílejí na výstavbě vidových protikladů a nemění význam slovesa. Předpony druhého typu modifikují význam slovesa a zároveň se účastní vidových významů. Tyto prefixy jsou buď prostorově a časově modifikační, anebo modifikují způsob slovesného děje. Způsob slovesného děje je vyjádřením míry, fáze a distributivnosti děje.

Nářeční materiál členíme do skupin spojených shodným významem. Jednotlivé prefixy jsou uspořádány podle abecedy. Repertoár slovesných formantů je následující: *do-*, *na-* (*sa*), *nad(e)-*, *o-*, *o-/ob-*, *od(e)-*, *po-/poz-* (*si*), *pod(e)-*, *pro-*, *pře-*, *před-*, *při-*, *roz(e)-* (*sa*), *u-*, *v(e)-*, *vy-*, *vz-*, *za-* (*si*) a *z(e)-/s-*.

Prefix *do-*

264 Slovesa s prefixem *do-* dělíme podle významů do několika skupin:

1. Ke slovesům pohybu s prefixálním významem cílovým patří *dojíždět*, *doskákat*, *doskočit*, *dohnat*, *dopřít*, *dovážet*, *dojet*, *dohodit*, *dojít*, *dopřít*, *dobjehnout*, *dovést*, *doležet* a *doprovodit*.

2. U další skupiny sloves má prefix *do-* fázový význam prostého zakončení děje: *dodělat*, *dopsat*, *dospívat*, *dořezat*, *dožít*, *domlčet*, *dovařit*, *dokázat*, *dosušit*, *domluvit*, *dotáhnout*, *dobít*, *dokázat*, *dosušovat* a *dochodit*.

3. Předpona *do-* má u sloves *dotáhnout někoho* a *dobít někoho* někdy význam jiný než význam prostého zakončení děje. Vyjadřuje mutační význam „dějem zničit“.

4. Význam dodatečného děje vyjadřuje prefix *do-* u sloves *dosolit*, *dopřít* a *dolit*.

Prefix *na-*

265 Předpona *na-*, která má paralelu v předložce, vyjadřuje vedle prostorového významu i významy jiné.

1. Význam „směřování na místo nebo na povrch“ má prefix u sloves: *načarovat, najet, nastlat, nakopčit, natřít* a *navjesit*.

2. Význam velké míry děje („činností vytvořit, získat ve větším množství, nashromáždit velké množství něčeho“) vyjadřuje prefix u následujících sloves: *nalét/nalít, nanosit, nasypat, nařezat, namlet, nasekat, nakopat, nahnat, nađelat, nachrstat, navyřezávat* a *narozlívát*. Mnohá z těchto sloves mají průvodní význam distributivní, např. *nasypat, nasekat* a *nakopat*.

3. Význam velké míry děje („často, opětovně, intenzivně provádět nějakou činnost“) v podobě *na-* + *sa* vyjadřují slovesa *nachodit sa, nađelat sa, naskákat sa, nabečat sa, naprat sa, nasmít sa, navarít sa* a *napomítvat sa*.

4. Význam malé míry má prefix u sloves *napovjedet* a *nazvednút*.

5. Význam počáteční fáze reprezentují formace *nakúsnút, nastříhnút* a *naťomít*.

6. Funkci prostě perfektivizační vyjadřuje prefix u sloves *narodit sa, napsat, nabrúsit, nakynút, napotňat, otéct', nastrójit, narukovat, naučit, nalíčit, namalovat, nabílit, načérňit/načerňit, namodřit, nalakovat* a *na-barvit*.

Prefix *nad(e)-*

266 Slovesa s předponou *nad(e)-* dělíme do dvou skupin:

1. U formací *nadjet/nadejet, nadejít, nadehnat, nadzvednút* a *nadzvihnút* má prefix prostorový význam „směřování nad“ (shoda s lexikálním významem předložky).

2. Prefix u slovesa *natstavit* vyjadřuje významový odstín „dodatečnosti“.

Prefix *o-*

267 Formant *o-* máme v našem nářečním materiále doložen v následujících významech:

1. Významový odstín „směřování po povrchu“ vyjadřuje prefix u těchto sloves: *ovařit, okrajovat, osekat, oťámat, okúsat // okúsávat, ostříhat,*

ofíkat ‚ostříhat‘, *ořezat*, *ožehlit*, *opiglovat*, *osušit*, *oškrábat*, *okopávat*, *ohryzovat*, *ohrnút*, *otlúknút*, *oňuchat* a *očuchat*.

2. U dalších formací má prefix význam „učinit nebo stát se takovým, co vyjadřuje fundující adjektivum“: *oslabit*, *očistit*, *oschnút*, *ošpatňet* a *ochladit sa*.

3. Význam „opatřit tím, co pojmenovává fundující jméno“ vyjadřuje prefix u následujících desubstantivních sloves: *okmínovat*, *omasit*, *ocukrovat*, *ošatit* a *osedlat*.

4. U sloves *omocit*, *otřípat sa* a *oprat* má prefix význam malé míry.

5. Význam reciprocit vyjadřuje prefix u formace *oplatit*.

6. Prefigovaná slovesa *ozimit sa* a *ovdovjet* vyjadřují přechod do stavu.

7. U slovesa *obudit* zastává prefix funkci prostě perfektivizační

268 Slovtvorná synonyma jsou méně častá, např. *omasit* a *pomasit*. Ve vztahu tautonymie jsou slovesa *zbudit*, *probudit* a *obudit*. Znázorňujeme je na mapě č. 56.

Mapa č. 56 *vzbudit* („někoho ze spánku“) (s. 169)

Sloveso *obudit* (SSJČ *obudit* nář.) se vyskytuje na téměř celé východní Moravě s výjimkou západních okrajových úseků a jihu Slovácka, kde se objevuje derivát *zbudit* (SSJČ *vzbudit*). Tento derivát byl označen též na severní polovině Valašska (vždy v dubletě s *obudit*). Ojedinelou formaci *probudit* (SSJČ *probudit*) máme doloženu pouze z Kyjovska.

V českých nářečích je převládajícím označením sloveso *vzbudit*. Dominuje v celých Čechách a na většině Moravy. Ve východomoravských dialektech s výjimkou Břeclavska a Kyjovska a na značné části Slezska byla zjištěna odvozenina *obudit*. Místy na okrajích Čech a na Moravě byla zapsána formace *probudit* (často v dubletě s derivátem *vzbudit*).

Odlišný lexém *zvolat* byl zapsán zejména v západních Čechách a na Opavsku, sloveso *zehnat* je typické pro Uherskobrodsko a Vsetínsko (ČJA 1, 1992, s. 202, mapa č. 91).

Ve srovnání s ostatními nářečími mají východomoravské dialekty výraznější zastoupení předpony *o-*, srov. *oškvarek* × střmor. *škvarek*, *odrobinky* × *drobinky*, *ohřeblo* × *hřeblo*, *okúpat* × *vykoupat*, srov. P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová, 2002, s. 402.

Prefix *o-/ob-*

269 Původní prostorový význam „směřování děje kolem objektu“ má prefix *ob-* u sloves se sémantickým rysem pohybu: *obvázat*, *obrátit*, *objet*,

opcházet a *opstúpit*. V rámci tohoto významu dochází i k využití varianty *o-*: *omotat*, *ofačovat*, *ovinút*, *otočit* a *oplácát*.

Prefix *od(e)-*

270 Slovesa s prefixem *od(e)-* dělíme do pěti skupin:

1. U formací se sémantickým rysem pohybu má prefix *od-* původní separativní význam (funkční shoda s předložkou *od*): *otřekat*, *odehnat*, *otsypat*, *otřát*, *otcházet* × *otcházát* (viz § 247), *odjet*, *odlét/odlít*, *otplut*, *otseknút*, *otseďnút*, *odorávat*, *odvádát*, *oddělat*, *otplunnút*, *otpit* a *odvážít*.

2. Na základě významu separativního se odvozuje význam „ukončení“. Je doložen u následujících sloves s prefixem *od-*: *odzvóňit*, *otkvést*, *odvolit* a *otseďet*.

3. Význam reciprocit vyjadřuje prefix u formací *odvrknút* a *otpo-ujedět*.

4. U slovesa *otprosit* má prefix význam retribuční.

271 K ojedinělým slovotvorným synonymům patří formace *otřát* a *uřát*.

Prefix *po-/poz-*

272 Předpona *po-* vyjadřuje tyto významy:

1. Prostorový význam „směrování pryč“ je zastoupen slovesy *podat* a *poslat*.

2. Prostorový význam „směrování po povrchu“ vyjadřuje prefix *po-* u sloves vyjadřujících fyzické děje: *poškrábat*, *pohrabat*, *pokapat* // *pokapkat*, *počmárat*, *popsat*, *pomazat*, *polét*, *pochodit*, *pojezdít*, *pokropit*, *postříkat*, *pořezat*, *pokúsat*, *pomasřit*, *posolit*, *pokmínovat*, *pocukrovat* a *pohnójit*.

3. Prefix *po-* ve funkci futurální byl zachycen u těchto pohybových sloves: *povleče sa*, *pojede*, *potáhne*, *požene*, *poplave*, *popluje*; *poroste* (sloveso nepohybové).

4. Funkci distributivní plní předpona *po-* u sloves *popálit*, *pootvírat*, *poptat sa*, *potůct*, *posedat si*, *pojest*, *pomyt*, *povařit*, *pospřevrhat*, *popřibíjat*, *pozapomínat*, *pospomínat*, *porozbíjat*, *pozamykat*, *pozhasínat*, *poohrňat*, *pozavírat*, *podělat* ‚udělat mnoho práce‘, *pozhášat*, *porozdávát*, *popotpisovat*, *povyhazovat*, *pospřehazovat*, *poprat*, *porozhazovat*, *pozhazovat*, *pospřevracat*, *povylévat*, *pozabíjat*, *popřešívát*, *pouřamovat* a *poukrajovat*. U některých sloves s tímto významem se před předponou *vy-* nebo před základem začínajícím samohláskou objevuje složená

varianta *poz-* (*pozobkládat, pozotvírat, pozodnášat, pozvyptávat sa*). U některých sloves dochází k dvojnásobné prefixaci. Kombinují se vždy prefixy různé povahy, např. prostorový s distributivním (*porozdávat, porozhazovat, povylévat, ...*).

A. Kašík (1908, s. 31, 56) zaznamenali i slovesa *poznatáhat, pozvykládat, pozvynadávat*. J. Bělič (1972, s. 210) uvádí, že ve východnějších nářečích vzrůstá směrem k východu výskyt dokonavých tzv. podílňých sloves, tvořených převážně od nedokonavých sloves hlavně předponami *po-* a *z-* nebo sdružením obou těchto předpon, které vyjadřují řadu postupných dílčích dějů (např. *poroznášet, po(z)otvírat*).

5. U následujících sloves má prefix *po-* funkci měrovou: *pogrčít/pokrčít, poodejít, posunút, povyrúst, pozdvihnút, posednút, poblednút, poskočít, postrčít, postát, poklačít/potlačít, posvítit, pospíšit si, ponáhlat sa, pohrát si, požehlit, popojet, popojít* (u posledních dvou formací dochází ke dvojnásobné prefixaci předponami téže funkční kategorie).

6. U slovesa *poseďet si* vyjadřuje formant *po-* + *si* význam „uspokojení z děje“.

7. Význam rezultativní má prefix *po-* u sloves *położyć* a *pokluďit*.

8. U následujících sloves se uplatňuje prefix ve funkci prostě perfektivizační: *povečeřat, porýt, pomlet, počistít, poďekovat, porodit* a *posadit sa*.

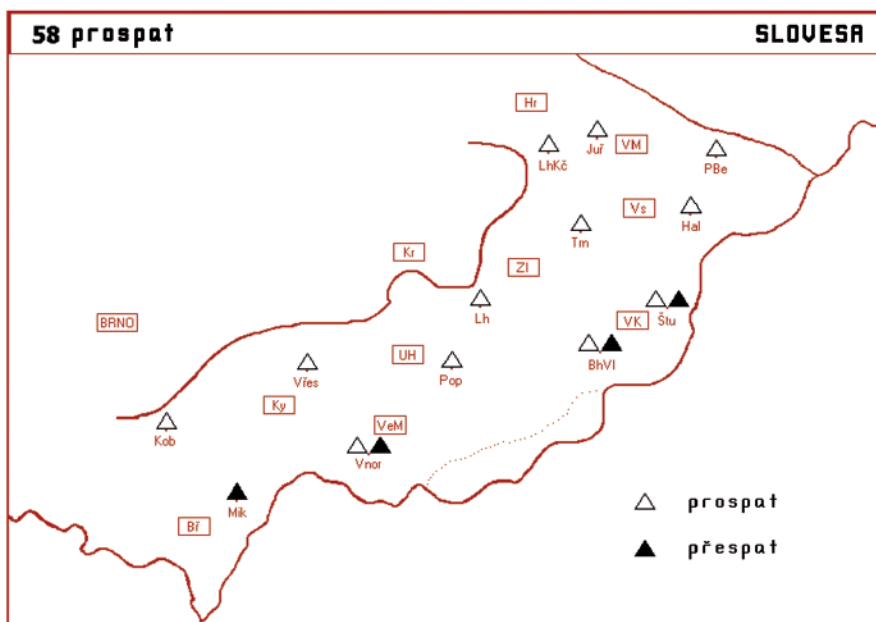
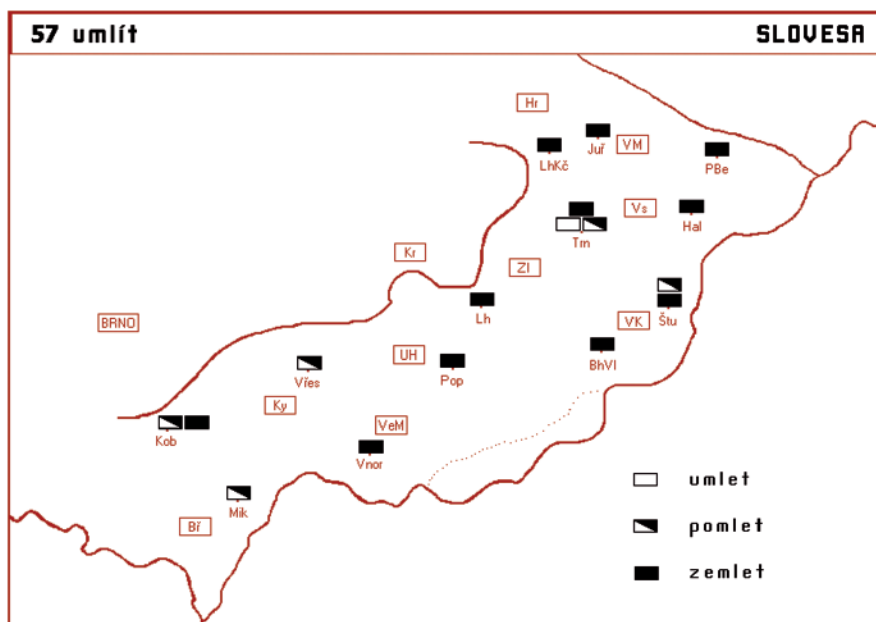
273 Slovotvorná synonyma se vyskytují ojediněle (*pootvírat // pozotvírat*). Tautonyma *umlet, pomlet* a *zemlet* znázorňujeme na mapě č. 57.

Mapa č. 57 *umlít* („mák“) (s. 175)

Sloveso *zemlet* (SSJČ *semlít*, též *semlet* říd.) vyskytuje na téměř celém území východomoravských nářečí s výjimkou západních okrajových úseků a Břeclavska, kde je odvozenina *pomlet* (SSJČ *pomlít*). Tato odvozenina se objevuje též na jižní polovině Valašska (vždy v dubletě se *zemlet*). Ojedinělé sloveso *umlet* (SSJČ *umlít*) máme doloženo pouze ze Zlínska.

Jazyková situace je v českých dialektech následující: Celé území Čech dělí od severu k jihu hláskoslovná izoglosa, která dělí převažující český základ *-mlít* od východočeské, moravské a slezské podoby *-mlet*. Ve středo- a severočeských nářečích byl zjištěn prefix *u-*, v severní části Moravy, na Kyjovsku a v západní polovině Slezska se užívá předpony *po-*. Pro jižní Čechy s přílehlou částí západočeské oblasti jsou typické odvozeniny s předponou *se-*, jež má na Moravě a ve východním Slezsku podobu *ze-* (ČJA 1, 1992, s. 276–278, mapa č. 141).

Srovnáním naší mapy a mapy z ČJA zjišťujeme, že odvozenina *pomlet* má na naší mapě větší územní rozsah. Dokládá se nejen z Kyjovska, ale i ze Zlínska, Kloboucka a Břeclavska.

K. Fic (1984, s. 200) ve své práci o středomoravských dialektech uvádí mapu č. 18 *pomlít* (*umlet* × *zemlet* × *pomlet*).

Prefix *pod(e)*-

274 Předponu *pod(e)*- máme v našem nářečném materiálu doloženu pouze ve dvou významech:

1. Význam prostorový „směřování pod objekt“ (shoda s lexikálním významem předložky) vyjadřuje prefix u těchto sloves: *podjet*, *potstříhnout*, *podrazit*, *podlét*, *potkopat*, *podmasřit*, *podmítat* a *podestlat*. Jsou to všechno slovesa pojmenovávající děje fyzické.

2. U slovesa *potceňit* má prefix měrový význam „méně než standard“.

Prefix *pro*-

275 Prefix *pro*- máme doložen ve třech významech:

1. U sloves pojmenovávajících fyzické děje má význam „směřování skrz“: *probůrat/probúrat*, *prořezat*, *projet*, *proletet*, *proskočit*, *projít*, *prorazit*, *prostříhnout* a *promazat*.

2. Časový význam „děj probíhající po celý vymezený časový úsek“ vyjadřuje prefix u sloves *probečet*, *proplakat*, *protrpjet*, *protančit* a *prospat*.

3. Prostě perfektivizační funkci zastává prefix u slovesa *probudit*.

K. Fic (1984, s. 158–159) uvádí navíc význam „rozšíření děje na velké prostranství“ (např. *provandrovat*), rezultatíva (např. *provdat*) a mutační význam „dějem ztratit“ (*prohrát*).

276 *Tautonyma* *probudit*, *obudit* a *zbudit* znázorňujeme na mapě č. 56 (popis mapy – § 268). Na mapě č. 58 je zobrazeno územní rozložení *tautonym* s předponami *pro*- (*prospat*) a *pře*- (*přespat*) v časovém významu „děj probíhající po celý vymezený časový úsek“.

Mapa č. 58 *prospat* („celé odpoledne“) (s. 175)

Na celé východní Moravě se užívá slovesa *prospat* (SSJČ). Při východním okraji (kromě Vsetínska) bývá často v dubletě s derivátem *přespat* (SSJČ).

J. Bělič (1972, s. 211) se zmiňuje také o rozdílném rozsahu využití některých předpon (lexikalizované případy s předponou *pře*- ve východomoravských a slezských dialektech na místě západnějšího *pro*-, např. *přesakovat*).

Prefix pře-

277 Slovesa s prefixem *pře-* dělíme do osmi skupin:

1. Prostorový význam „směřování přes“ vyjadřuje prefix u sloves se sémantickým rysem pohybu: *přeskočit* a *přelést*.

2. Prostorový význam „směřování mimo“ má prefix u slovesa *přehlédnout*.

3. Prefix u slovesa *přemoknout* vyjadřuje prostorový význam „směřování skrz“.

4. Prefix s časovým významem „do konce časového úseku“ mají slovesa *přežívat* // *přežít*.

5. Časový význam „děj probíhající po celý vymezený časový úsek“ má prefix u sloves *přetrpjet*, *přezimovat* a *přespat*.

6. Speciální významový odstín „rozdvojení“ vyjadřuje prefix u sloves *přetomit* a *přestřihnout*.

7. Další formace s prefixem *pře-* mají význam „znovu“: *přecvičovat*, *přebírávat* a *přeptávat sa*.

8. U následujících sloves prefix vyjadřuje význam měrový „překonání (standardu)“: *předražít*, *přeceňit*, *přezrát*, *přejest sa* a *přelét*.

278 Ke slovotvorným synonymům patří pouze slovesa *přetrpjet* a *protrpjet*. Tautonyma *přespat* a *prospat* znázorňujeme na mapě č. 58 (popis mapy – § 276).

Prefix před-

279 Prefix *před-* máme doložen ve dvou významech:

1. U sloves *předjet* a *přetstúpit* vyjadřuje prefix význam prostorový (shoda s významem homofonní předložky).

2. Prefix v časovém významu „dříve“ mají tato slovesa: *předbjehnout*, *přetpovídát*, *předřikovat* a *přettancovávat*.

Prefix při-

280 Slovesa s předponou *při-* dělíme do tří významových okruhů:

1. Prostorový význam „směřování k něčemu“ (shoda s významem předložky *k*) vyjadřuje prefix u sloves s významovým rysem pohybu: *přijít*, *přivázat*, *přitůct*, *přibít*/*přibít*, *přijet*, *přihnát*, *přikryt* a *přinést*.

2. Význam aditivní („dát něco k něčemu“) vyjadřuje předpona u sloves *přidat, přimísit, přistlat, připsat* a *přisýpat*.

3. Význam „malé míry“ má prefix u sloves *přisolit, přimastít, přihřít/přihřít, přikyselit, připeřit* a *připálit*.

Prefix roz(e)-

281 Prefix roz(e)- má následující významy:

1. Prostorový význam „směřování na dvě nebo více stran“ vyjadřuje prefix u sloves *rozhrabat, rozpúščit, rozválat, rozhrňat, rosčesat, rozházat* × *rozházet* (viz § 247), *rozlét, rospučit, rozhodit, rozvádát sa* a *rozejít sa*.

2. Při spojení prefixu roz- se základy vyjadřujícími nějaké rozrušování dochází k postupnému vyprazdňování prefixu. Vznikají tak buď resultativa (*rozbit, rozřezat*), nebo prostá perfektiva (*rozemílat, rostřískat, rozlámat, rozmlátit, rostříhnút*).

3. Význam ingresivní (rozvinutí děje) má prefix u sloves *rožnút, rossvítit, rostopit, rozhořet sa* a *rozjet sa*.

Prefix u-

282 Předpona u- homofonní s předložkou se od jejího významu značně vzdaluje.

1. Prefix ve významu separativním je u sloves pojmenovávajících fyzickou činnost: *urúbnút, ustříhnút, ustrúhat, utámat, usypat, utat, uřezat, ujet, uleťet, ulét, ukrojít, useknút, usekávat, uhnút, uhýbat, ustúpít* a *upálit*.

2. Antonymní význam adlativní má prefix u slovesa *uvázat*.

3. U dalších sloves vyjadřuje prefix mutační význam „zničení dějem“: *ubit, utrápít, umordovat, uklúct, umořit* a *umlátit*.

4. Mutační význam „schopnost vykonávat děj ve vymezené míře“ vyjadřuje prefix u slovesa *ujít*.

5. Prefix u slovesa *uschnút* vyjadřuje resultativnost.

6. U sloves *učut, urodít sa, udeľat, upéct, usušit, umést, ušpiňit, uderyt, umlet* a *uvařit* plní prefix funkci prostě perfektivizační.

283 Tautonyma *umlet, pomlet* a *zemlet* graficky zobrazujeme na mapě č. 57 (popis mapy – § 273).

Prefix *v(e)*-

284 U všech doložených sloves plní předpona *v(e)*- funkci prostorové modifikace děje „směřování dovnitř“: *vjet, vlést, vejít a vehnat*. Shoduje se s významem předložky *v*. Slovesné základy vyjadřují fyzický pohyb.

Prefix *vy*-

285 Slovesa s předponou *vy*- dělíme podle významů do pěti skupin:

1. Prefix s prostorovým významem „směřování ven“ mají slovesa s významovým rysem pohybu: *vyčufat, vyhnat, vybúřat/vybúrat, vyházat, vypakovat, vyjet, vyletět, vylít, vyskočit, vyrazit, vylést, vymést a vyhodit*.

2. Význam „vydělení z celku“ vyjadřuje prefix u sloves *vysekat, vykopat, vyřezat, vykopčit, vystříhnout, vyrúbat a vychytat*.

3. Další skupinu tvoří výrazy s významem rezultativním. K nim řadíme slovesa *vychládnout, vyhládnout, vystydnout, vypošcat, vykrmit, vykúpit, uvařit, vysílit, vypodobnit, vyptařit, vybrúsit, vysušit a vypotřebovat*.

4. Význam „úplnosti mluveného aktu“ vyjadřuje prefix u sloves *vyhubovat, vypeskovat a vynadat*.

5. Prefix *vy*- ve funkci prostě perfektivizační se uplatnil u sloves *vyhubit, vymlářit, vykrvácat × vykrváčet a vydržat × vydržet* (viz § 247).

K. Fic (1984, s. 165) ve své práci o středomoravských dialektech zaznamenal u sloves s předponou *vy*- též význam „získání dějem“ (např. *videlat*). Viz též mapa č. 18 (s. 200) *vykoupat se* (*okopat se × vikopat se*).

Prefix *vz*-

286 Jediným nářečným slovesem je formace *zбудit* (ve skupení tří souhlásek nastávají změny, a to *vzb > zb*). Předpona je ve funkci prostě perfektivizační

287 Tautonyma *zбудit, obudit a probudit* znázorňujeme na mapě č. 56 (popis mapy – § 268).

Prefix *za*-

288 Slovesa dělíme podle funkce předpony *za*- do osmi skupin:

1. Prostorový význam „směřování za“ (shoda s významem homonymní předložky) má prefix u slovesa *zacúfat*.

2. Prostorový význam „směřování pryč“ vyjadřuje prefix u sloves *zahnat*, *zajét/zajet* a *zajít/zajít*.

3. Prostorový význam „směřování dovnitř“ vyjadřuje předpona *za-* u sloves *zakhúct/zatkhúct*, *zabalit* a *zapat*.

4. Význam ingresivní má prefix u sloves *zadeľat*, *zapálit*, *zatopit* a *zavařit*.

5. Prefix *za-* má u útvarů *zalet* a *zasypat* význam „plnosti“.

6. Význam „uspokojení z děje“ v podobě *za-* + *si* je u sloves *zavdat si* a *zaspívat si*.

7. Rezultativnost vyjadřuje prefix u sloves *zamazávat*, *zavírat*, *zakryt*, *zastříhnút*, *zametat*, *zahryst*, *zavařovat*, *zamalovat*, *zabarvit*, *zařezat*, *zatenťovat*, *zařídít*, *zaonačit*, *zavázat*, *zamknút*, *zamatat*, *zadat*, *zažit*, *zabíjat* × *zabíjet* (viz § 247) a *zabit*.

8. U následujících sloves plní prefix funkci prostě perfektivizační: *zapľakat*, *zapľatít*, *zavolat*, *zaječet*, *zakátat*, *zamasťit*, *zaspívat*, *zašpiňit*, *zakúsnút*, *zahňiličit*, *zařvat*, *zahójit*, *zastřelit*, *zamisit*, *zasyčat* × *zasyčet*, *zabečat* × *zabečet*, *zafučat* × *zafučet*, *zavoňat* × *zavoňet* (viz § 247), *zabékat*, *zabúchat*, *zamrkat* a *zasmít sa*.

Prefix *z(e)-/s-*

289 U prefixů *z-* a *s-* došlo k jejich splynutí v důsledku asimilace znělosti. Jejich distribuce je dána hláskoslovně. Záleží na povaze následujícího konsonantu. Podoba *z-* bývá před souhláskami znělými a před jedinečnými, před ostatními hláskami bývá *s-*. Vokalizovaná varianta má vždy podobu *ze-* a vyskytuje se před základem začínajícím na sykavky a na skupinu konsonantů (*zesednút sa*, *zeskočit*, *zestabit*, *zestárnút*, *zezeľňat*, *zešrotovat*, *zežmachlat*, *zerzavjet*, *zejít sa*, *zemlet*, *zehnat*, *zehřít*).

Předpona *z-/s-* vyjadřuje celkem pět významů:

1. Prostorový význam „směřování dohromady“ je zastoupen slovesy *zesednút sa*, *zejít sa*, *zblížít sa*, *zmňáčkat/zmačkat*, *zežmachlat*, *stňukat*, *sľožít*, *skrúťit*, *splantat* a *skrčít*.

2. Prostorový význam „shora dolů nebo pryč“ vyjadřuje prefix u sloves *zdeľat*, *sundat'*, *zeskočit* a *sjet*.

3. Význam distributivní má předpona *z-/s-* u sloves *skupovat*, *zepsat*, *schodít*, *spřevracat* a *spřelámat*. U posledních dvou sloves dochází k dvojnásobné prefixaci předponami různé funkce, a to distributivní s prostorovou.

4. Význam rezultativní vyjadřuje prefix u těchto sloves: *zestábit, zehřít, zvážit, skrátit, zhasnout, zvihnout/zdvihnout, zostat, schladit, spálit, skončit, spravit a sujeřit sa*.

5. Význam prosté perfektivizace vyjadřuje prefix u následujících sloves: *zblednout, zvadnout, zezelenat, sčerňat, sčerveňat, zerzaujet, zmodřat, scukrnatet, zbohatnout, zestárnout, zhustnout, zmjknout, zmlátit, zrodit sa, zhořet, zničit, zemlet, zbit, zvalit sa, zblázňit sa, zbořit, zrúbat, zlískat, zehnat, zřezat, zdohnat, splodit, zešrotovat, skalit, zlomit, stlustnout a splēsňivit*.

290 Tautonyma *zemlet, pomlet* a *umlet* zobrazujeme na mapě č. 57 (popis mapy – § 273).

Prostorové modifikace

291 Uvádíme přehled všech prefixů, které slouží k vyjádření prostorové modifikace slovesného významu. Tyto modifikace představují nejpůvodnější významy slovesných prefixů.

<i>do-</i>	„směřování do cíle“ (např. <i>doskákat</i>)
<i>na-</i>	„směřování na místo nebo na povrch“ (např. <i>nakopčit</i>)
<i>nad(e)-</i>	„směřování nad“ (např. <i>nadehnat</i>)
<i>o-</i>	„směřování po povrchu“ (např. <i>ořezat</i>)
<i>o-/ob-</i>	„směřování děje kolem objektu“ (např. <i>omotat, objet</i>)
<i>od(e)-</i>	separativní (např. <i>otsypat</i>)
<i>po-</i>	„směřování pryč“ (např. <i>podat</i>) „směřování po povrchu“ (např. <i>poškrábat</i>)
<i>pod-</i>	„směřování pod objekt“ (např. <i>podjet</i>)
<i>pro-</i>	„směřování skrz“ (např. <i>proskočit</i>)
<i>pře-</i>	„směřování přes“ (např. <i>přejít</i>) „směřování mimo“ (<i>přehlédnout</i>) „směřování skrz“ (<i>přemoknout</i>) „rozdvojení“ (např. <i>přestřihnout</i>)
<i>před-</i>	„směřování před objekt“ (např. <i>přetstúpit</i>)
<i>při-</i>	„směřování k něčemu“ (např. <i>přijít</i>)
<i>roz(e)-</i>	„směřování na dvě nebo více stran“ (např. <i>rozhrabat</i>)
<i>z(e)-/s-</i>	„směřování dohromady“ (např. <i>zejít sa</i>) „směřování shora dolů nebo pryč“ (např. <i>sjet</i>)
<i>u-</i>	separativní (např. <i>ustržhnout</i>)
<i>u(e)-</i>	„směřování dovnitř“ (např. <i>vehnat</i>)
<i>vy-</i>	„vydělení z celku“ (např. <i>vysekat</i>) „směřování ven“ (např. <i>vycůfat</i>)
<i>za-</i>	„směřování na místo nebo na povrch“ (<i>zacúfat</i>) „směřování pryč“ (např. <i>zahnat</i>) „směřování dovnitř“ (např. <i>zabalit</i>)

Formanty *o-* a *po-* vyjadřující význam „směřování po povrchu“ jsou funkčně rozlišeny (např. *otámat – potámat*).

Časové modifikace

292 V této funkci vystupují pouze prefixy

<i>pře-</i>	„do konce časového úseku“ (<i>přežívat</i>)
	„děj probíhající po celý vymezený časový úsek“ (např. <i>prospat</i>)
<i>před-</i>	„dříve“ (např. <i>předbjehnút</i>)
<i>pro-</i>	„děj probíhající po celý vymezený časový úsek“ (např. <i>protrpjet</i>)

Tautonymii předpon *pro-* a *pře-* ve významu „děj probíhající po celý vymezený časový úsek“ znázorňujeme na mapě č. 58 *prospat* (popis mapy – § 276).

Způsob slovesného děje

je vyjádřením míry, fáze a distributivnosti děje.

MÍRA DĚJE

293 Pro vyjádření míry děje, tzn. stupňů jeho intenzity, se užívá celé řady prefixů.

Význam velké míry děje vyjadřuje předpona *na-* a spolufornant *sa* u sloves dokonavých (např. *nadělat sa*). Tentýž význam mají i formace utvořené prefixem *na-* s genitivní rekcí (např. *nadělat*). U těchto sloves je průvodním rysem distributivnost. Viz § 265, 295.

Měrový odstín „překonání (standardu)“ má předpona *pře-* (např. *přeceňit*). Viz § 277.

Prostředkem sloužícím k vyjádření malé míry je předpona *na-*. Ta se pojí s dokonavými slovesy (např. *napovjedet*). Mívají též význam počátku děje. Viz § 265, 294. Význam malé míry se uplatňuje u sloves odvozených prefixem *při-* (např. *přisolit*). Viz § 280. Tentýž význam vyjadřuje také předpona *po-* (např. *postrčit*). U sloves již prefigovaných a sekundárních imperfektiv má význam rovněž malé míry (např. *povyrúst*). U pohybových sloves, u nichž *po-* plní funkci futurální, se objevuje varianta *popo-* s významem malé míry (např. *popojet*). Viz § 272. Do této skupiny lze také zařadit útvary s prefixem *o-* (např. *omočit*). Viz § 267.

Nositelem měrového odstínu „méně než standard“ je předpona *pod-* ve formaci *podceňit*. Viz § 274.

FÁZE DĚJE

294 Fázové prefixy označují počátek nebo konec děje, méně často jeho průběh.

Počáteční fáze děje se vyjadřuje prefixy *roz-* + *sa* (např. *rozjet sa*), *za-* (např. *zatopit*) a *na-* (např. *nakúsňt*). Některé formace odvozené

prefixem *na-* mají vedle významu ingresivnosti i význam malé míry. U sloves se složeným formantem *roz-* + *sa* se také uplatňuje měrová intenzitní složka. Viz § 265, 281, 288, 293.

Konečnou fázi děje vyjadřuje prefix *od-* (např. *odkvést*) a *do-* (např. *dospívat*). Viz § 264, 270.

Předpona *pře-* slouží k vyjádření významu „až do konce časového úseku“ (např. *přežívat*). Viz § 277.

DISTRIBUTIVNOST DĚJE

295 Ve východomoravských dialektech se distributivnost, tj. vyjádření řady stejných dějů probíhajících po sobě, vyjadřuje především prefixem *po-* (např. *popálit*). U sloves začínajících samohláskou nebo předponou *uy-* byla zaznamenána složená varianta *poz-* (např. *pozotvírat*, *pozvyptávat sa*). Předponou *po-/poz-* se odvozuje nejen od sloves prostých, ale především od sloves prefigovaných. Viz § 272.

Prefix *s-* ve funkci distributivní se uplatnil pouze u pěti sloves (*skupovat*, *zepsat*, *schodit*, *spřevracat* a *spřelámat*). Viz § 289. Předpona *na-* má jen ráz okrajový. U některých sloves odvozených prefixem *na-* je distributivnost jen průvodním rysem významu měrového (např. *nasypat*, *nakopat*, *nasekat*). Viz § 265, 293.

SLOVESA – retrogradní seznam

povleče sa	vykrvácat	přidat	ustrúhat
pojede	bucat	povidat	čáchat
popluje	vykrúcat	-hlídat	čmáchat
požene	-tlácat	povidat	čváchat
potáhne	bečat	přetpovidat	šváchat
poroste	nabečat sa	lajdat sa	spjечат
poplave	zabečat	zavdat si	čeňichat
pohrabat	mečat	odvádat	spíchat
rozhrabat	zdivočat	rozvádat sa	čuchat
oškrábat	kopčat	-ježdat	očuchat
poškrábat	piščat	dojiždat	čmuchtat
bumbat	vypoščat	blafat	-ňuchat
vyrúbat	rospúščat	cúfat	oňuchat
zrúbat	fučat	zacúfat	-búchat
-hýbat	zafučat	vycúfat	zabúchat
uhýbat	syčat	trúfat	nedoslýchat
bacat	zasyčat	fňágat	hajat
obracat	vynadat	mňágat	-bíjat
-vracat	zadat	cingat	zabíjat
spřevracat	pozobkládat	šlahat	pozabíjat
pospřevracat	povjedat	vypomáhat	popřibíjat
-plácát	-sedat si	švihat	porozbíjat
oplácát	posedat si	ostříhat	popravjat
vyplácat	-hlédat	pospřevrhát	stavjat

skákat	fúkat	poohrňat	vybúrat
naskákat sa	-tľúkat	rozhrňat	čabřat sa
doskákat	stľúkat	napotňat	-modřat
zapľakat	krúkat	fúňat	zmodřat
propľakat	pozamykat	řehúňat sa	povečeřat
cvakat	sykat	chlachúňat	-búřat
kvákat	tykat	chichúňat	probúřat
zmačkat	vykat	ščekúňat	vybúřat
zmňačkat	prísálat	hrglúňat	rosčesat
bekat	válat	ľamúňat	napsat
ščekat	rozválat	vrzúňat	zepsat
mekat	-brblat	hihýňat	připsat
nasekat	ponáhlat sa	skuhyňat	dopsat
osekat	zežmachlat	ščekýňat	popsat
vysekat	žvachlat	hopýňat	okúsat
-fekat	rozemílat	vrzyňat	pokúsat
otťekat	premyšlat	ľomázňat	zhásat
békat	osedľat	rabúžňat	pozhášat
zabékat	nadeľat (sa)	řehúžňat sa	-nášat (sa)
mékat	zaďeľat	blávúžňat	pozodnášat
-pékat	odďeľat	řehýžňat sa	otprásat
blafkat	doďeľat	capat	-vješat
offikat	poďeľat	hapat	-míšat
postřřikat	uďeľat	pokapat	dosúšat
plkat	zďeľat	klapat	zakátat
hajinkat	zavoľat	papat	-metat
blinkat	nastľat	ťapat	zametat
spilinkat	podestľat	křápat	skvétat
ťapulinkat	pristľat	otřřpat sa	řachtat
capinkat	ľamat	nakopat	čvachtat
čurinkat	spřeľamat	potkopat	žvachtat
capkat	oľamat	vykopat	řechtata
kapkat	uľamat	prespat	chrochtat
pokapkat	rozľamat	prospat	-čítat
klapkat	nahnat	cupat	-mítat
šlapkat	zahnat	nasypat	podmítat
škrapkat	nadehnat	zasypat	plantat
ťapkat	odehnat	posypat	splantat
cupkat	vehnat	otsypat	škrabotat
dupkat	zehnat	usypat	čvachotat
křřupkat	přřhnat	přřsypat	bekotat
mrkat	dohnat	čárat	zabekotat
zamřřkat	zdohnat	počmárat	mekotat
mlaskat	vyhnat	-modřat	drkotat
-pleskat	pozapomínat	uřřrat	sykotat
-pléskat	pospomínat	-vřřrat	zamotat
břřeskat	pozhasínat	zavřřrat	omotat
vřřeskat	-háňat	pozavřřrat	čapotat
-liskat	studeňat	pootvřřrat	třřepotat
zliskat	zezelenat	pozotvřřrat	laptat
rostřřřřkat	-červeňat	napřřat sa	poptat sa
vřřřřkat	sčerveňat	zaprřat	chlastat
hajuškat	zavoňat	opřřat	chvástat sa
spinuškat	černat (sa)	popřřat	žvástat
papuškat	sčernat	vjetřřat	zostat
ťapuškat	-hrňat	probúřat	nachřřtat

chytat	trvávat	maródovat	popotpisovat
vychytat	zamazávat	umordovat	okusovat
otřít	-řezávat	noclehovat	dosušovat
uřít	navyřezávat	dosluhovat	kšeftovat
vyřít	ohryzávat	rýhovat	tentovat
doplňovat	bolévat	okrajovat	zatientovat
-dávat	povylévat	poukrajovat	šrotovat
hledávat	pršévat	bojovat	žešrotovat
-sedávat	držévat	-lakovat	žertovat
-hlídávat	drobívat	nalakovat	okoštovat
porozdávat	léčívát	šmakovat	přimastovat
trhávat	učívat	pakovat	pospravovat
stýchávat	saďívat	vypakovat	pozastavovat
sejávat	choďívat	počekovat	-hazovat
bijávat	jezdívat	předřikovat	pospřehazovat
zabíjávat	pálívat	najárkovat	povyhazovat
šijávat	modlívat	vypeskovat	pozhazovat
skákávat	bolívat	řátkovat	porozhazovat
opřákávat	narozlívat	rukovat	poukazovat
pobekávat	mívát	narukovat	vyslodbodovat
čekávat	hoňívat	namalovat	přelezovat
pekávat	topívat	zamalovat	-řezovat
sekávat	zaspívat (si)	kravalovat	modernizovat
usekávat	dospívat	píglovat	rajzovat
pékávat	vařívat	opíglovat	ohryzovat
píkávat	-hřívát	-solovat	uvažovat
-říkávat	kůřívat	povekslovat	roskližovat
-dělavát	nosívat	mlívat	zařít
posílavát	popřešívát	pouřmavát	pracúvat
otřepávát	řešívát	přezimovat	tancúvat
okopávát	sušívát	-kmínovat	nocúvat
kúpávát	mlátívát	okmínovat	choďúvat
posypávát	bavívát	pokmínovat	malúvat
brávát	pravívát	-řečňovat	napomňúvat sa
hrávát	mňúvát	ščeťovat	menúvat
-bírávát	vozívát	-štopovat	kupúvat
přebírávát	přežívat	-kupovat	nosúvat
odorávát	vypotřebovat	skupovat	tentúvat
pásávát	vyhubovat	-štupovat	pravúvat
psávát	rubovat	načárovat	bývat
okusávát	chybovat	vandrovat	pomazat
okúsávát	vyšefcovat	-margirovat	promazat
-ptávát	tancovat	maširovat	vyházat
přeptávát sa	přettancovat	rekvírovat	rozházat
našeptávát	nocovat	fantazirovat	otcházat
pozvyptávát sa	-fačovat	cukrovat	dokázat
chytávát	ofačovat	ocukrovat	zavázat
hrávávát	vykartáčovat	pocukrovat	obvázat
choďívát	přecvičovat	maturovat	přívázat
spívávát	vykučovat	vizitýrovat	uvázat
nosívávát	bjedovat	dezentýrovat	-hádžat
sušívávát	koledovat	-vařovat	-sádžat
přettancovávát	pobesedovat	zavařovat	nařezat
chovávát	-likvidovat	pasovat	zařezat
kupovávát	hodovat	rasovat	ořezat
šrotovávát	opchodovat	špásovat	dořezat

pořezat	nadejet	ulét	rospučit
prořezat	přijet	rozlét	ochladit sa
uřezat	-bíjet	přihřét	schladit
vyřezat	zabíjet	-slabit	-sadit
zřezat	dojet	zeslabit	zařidit
rozřezat	popojet	oslabit	dohodit
zerzat	projet	zabit	vyhodit
-búzat	přetrpjet	přibit	rozhodit
-klúzat	protrpjet	haňbit sa	chodit
-hrýzat	sjet	dobit	nachodit sa
-vážat	ujet	zlobit	dochodit
dovážat	vjet	sobit si	pochodit
vydržat	-rezavjet	ubit	schodit
pohrát si	zerzavjet	vyhubit	spodit
přezrát	šedivjet	zbit	-rodit
postát	hľadovjet	rozbit	narodit sa
-péct	ovdovjet	bidačit	porodit
upéct	vyjet	pytlačit	urodit sa
séct	rozjet sa	poklačit	zrodit sa
síct	zalet	potlačit	-vodit
zaklúct	střilet	zaonačit	doprovodit
uklúct	namlet	léčit	marodit
zatlúct	zemlet	dířčit	obudit
přitlúct	pomlet	zahňilicit	probudit
dotlúct	umlet	ničit	zbudit
potlúct	bolet	zňicit	pokludit
obracet	-háňet	-cvičit	pojezdit
-vracet	-zimňet	nalícit	opozdit sa
-pláčet	rozumňet	-klíčit	zajit
vypláčet	zavoňet	válčit	zahójit
vykrváčet	ošpatňet	tančit	-hnójit
bečet	zhořet	protančit	pohnójit
zabečet	rozhořet sa	skončit	ukrójit
probečet	viset	-skočit	nastrójit
ječet	pršet	přeskočit	zabalit
zaječet	scukernařet	zeskočit	kalit
mečet	skolénkovařet	doskočit	skalit
zdivočet	doleřet	poskočit	zvalit sa
břeščet	proleřet	proskočit	oddálit
vřeščet	uleřet	vyskočit	zapálit
fučet	vyleřet	omočit	připálit
zafučet	-házet	otočit	popálit
kňučet	rozházet	zdivočit	spálit
syčet	-cházet	kopčit	upálit
zasyčet	opházet	nakopčit	-chválit
napovjedet	otcházet	vykopčit	zaoblit
otpojvedet	-sázet	pogrčit	střelit
poseđet si	-vázet	pokřčit	zastřelit
otsedet	-vážet	skrčit	veselit sa
najet	vydržet	strčit	přikyselit
zajet	zajět	postrčit	ponáhlit
objet	nalět	mlaščit	ožehlit
nadjet	odlét	pleščit	požehlit
předjet	podlét	liščit	-bilit
odjet	přelét	naučit	nabílit
podjet	polét	vykučit	vysílit (sa)

-solit	svjeřit sa	-stavit	zahryst
přisolit	-mňeřit	natstavit	učut
dosolit	zbořit	splesňivit	doplut
posolit	umořit	-barvit	otplut
odvolit	přípeřit	nabarvit	-slábnút
bruslit	-kúřit	zabarvit	urúbnút
-myslit	dokúřit	domľuvit	plácnút
ozimit sa	-vjesit	podrazit	zvadnút
naľomit	navjesit	prorazit	vyhládnút
přeľomit	zamísit	vyrazit	chládnút
zlomit	přimísit	-vozit	vychládnút
vykrmit	-nosit	předrazit	-blednút
dýmit	nanosit	zařit	poblednút
vypodobňit	otprosit	-vářit	zblednút
-ceňit	rámusit	odvářit	zesednút sa
přeceňit	nabrúsit	zvářit	posednút
potceňit	vybrúsit	přeřit	otsednút
načerveňit	pospíšit (si)	blízit sa	nazvednút
špiňit	-suřit	zblízit sa	nadzvednút
zašpiňit	osuřit	-ľozit	přehlédnút
ušpiňit	dosuřit	poľozit	vystydnút
viňit	usuřit	sľozit	cúfnút
škraboňit	vysuřit	přibít	flágnút
-hoňit	-mľáťit	zajít	mňágnút
řehoňit sa	domľáťit	nadeřit	méggnút
-hóňit	umľáťit	poodeřit	mígnút
zvoňit	vymľáťit	vejít	zingnút
odzvóňit	zmľáťit	zejít sa	šlahnút
načernít	rozzmľáťit	rozejít sa	-bjehnút
čérňit	-pľáťit	přijít	předbjehnút
čérňit (sa)	zapľáťit	dořit	dobjehnút
načérňit	opľáťit	popořit	-střihnúť
zblázňit sa	dopľáťit	prořit	nastřihnút
utrápit	vypľáťit	ujít	zastřihnút
začepit	pozľáťit	nalít	přestřihnút
-šcepit	obráťit	odlít	rostrěihnút
kopit	-kráťit	dolít	prostřihnút
pokropit	skráťit	vylít	potstřihnút
zatopit	ošaťit	nasmít sa	ustřihnút
rostopit	posvíťit	zasmít sa	vystřihnút
otpit	rossvíťit	zehřit	zdvihnút
vykúpit	šramoťit	přihřit	nadzvihnút
-stúpit	pořit sa	natřit	pozdvihnút
opstúpit	-masít	dořit	švihnúť
přetstúpit	zamasít	přejest sa	zvihnúť
ustúpit	podmasít	pojest	zvrhnút
navařit sa	přimasít	přelést	uhnút
zavařit	omasít	vlést	řáchnút
ovařit	pomasít	vylést	poslechnút
dovařit	-čisít	umést	schnút
povařit	očisít	vymést	oschnút
uvařit	počisít	přínést	uschnút
vyvařit	žľuťit	vést	búchnút
hospodářit	skrúťit	otkvést	ovinút
modřit	chyťit	dovést	zmjeknúť
namodřit	spravit	povyřst	-seknút

otseknút	břísknút	zhasnút	chytnút
useknút	vřísknút	-kúsnút	posunút
béknút	fúknút	nakúsnút	otplunút
méknút	-tľúknút	zakúsnút	nakynút
zamknút	otľúknút	zakysnút	zmrznút
žblunknút	sýknút	zbohatnút	rožnút
přemoknút	klapnút	zlétnút	pomyt
mrknút	tápnút	-svitnút	uderyt
žmurknút	klepnút	zhustnút	zakryt
odvrknút	chłopnút	khustnút	přikryt
plésknút	stárnút	tľustnút	porýt
vřésknút	zestárnút	stľustnút	
lisknút	ohrnút	-rústnút	

SLOVESA – abecední seznam

bacat	bývat	dohodít	fučat
-barvit	capat	dochodít	fučet
bavívat	capinkat	dojet	fúkat
bečat	capkat	dojít	fúknút
bečet	-ceňit	dojízďat	fúňat
bekat	cingat	dokázat	-hádzat
békat	cúfat	dokúřit	hajat
béknút	cúfnút	doletet	hajinkat
bekotat	cukrovat	dolít	hajuškát
bidačít	cupat	domľáfit	-háňat
-bíjat	cupkat	domľuvit	haňbit sa
bijávat	cvakat	dopľafít	-háňet
-bíjet	-cvičít	dopľavat	hapat
-bílit	čabřat sa	dopľut	-házet
-bírávat	čáchat	doprovodít	-hazovat
bjedovat	čapotat	dopsat	híhýňat
-bjehnút	čárat	dořezat	hľadovjet
blafat	čekávat	doskákát	-hlédát
blafkat	čeňichat	doskočít	hledávat
-blednút	čerňat (sa)	dosľuhovat	-hlídat
blinkat	čérňit (sa)	dosolit	-hlídávat
blížít sa	-červeňat	dospívát	-hnójit
blávúžňat	-čisťit	dosúšat	hodovat
bojovat	-čítat	dosušít	-hoňit
bolet	čmáchat	dosušovat	-hóňit
bolévat	čmúchat	dotľúct	hoňívat
bolívat	čuchat	dovařit	hopýňat
brávat	čurinkat	dovážat	hospodářit
-brblat	čváchat	dovést	hrávat
bruslit	čvachotat	dožít	hrávávat
břéskat	čvachtat	drkotat	hrgľúňat
břeščet	-dávat	drobívat	-hrňat
břísknút	-deľávat	držévat	-hrýzat
bucat	dezentyřovat	dupkat	-hřívat
-búchat	ďířčít	dýmit	-hýbat
búchnút	dobít	-fačovat	-cházet
bumbat	dobjehnút	fantazírovat	chichúňat
-búřat	dodeľat	flágnút	chlachúňat
-búzat	dohnat	fňágat	chlastat

chládnút	lámat	nahnat	obracet
chľopnúť	lamúňat	nachodít sa	obráťit
chodít	lomázňat	nachrstat	obudít
chodívať	-ložiť	najárkovat	obvázat
chodívať	malúvat	najet	ocukrovat
chodúvat	-margírovat	nakopat	očisťit
chovávat	maródiť	nakopčít	očuchat
chrochtat	maródovat	nakúsnút	oddáľit
-chváľit	-masít	nakynút	oddeľat
chvástat sa	mašírovat	nalakovat	odehnat
chybovat	maturovat	nalét	odjet
chytat	mečat	nalíčiť	odlét
chytávat	mečet	nalít	odlít
chyťit	mégnút	naľomit	odorávat
chytnút	mekat	namalovat	odvádat
ječet	mékat	namlet	odvážiť
jezdívat	méknút	namodříť	odvolít
-jezďat	mekotat	nanosit	odvrknút
kalít	menúvat	napomľúvat sa	odzvónít
kapkat	-metat	napotňat	ofačovat
klapat	mígnút	napovjedet	ofíkat
klapkat	mľovav	naprat sa	ohrnút
klapnúť	-míšať	napsat	ohryzávat
klepnút	-mítat	narodít sa	ohryzovat
-klíčiť	mívav	narozlívav	ochládiť sa
-klúzat	mľaskat	narukovat	okmínovat
klustnúť	mľasčiť	nařezat	okopávat
-kmínovat	-mľáťit	nasekat	okošťovat
kňučet	mľáťívav	naskákat sa	okrajovat
koledovat	mľuvívav	nasmít sa	okúsat
kopčat	mňágat	nasťľat	okúsávat
kopčít	mňágnút	nastrójjit	okusávat
kopít	-mňeřit	nasťřihnúť	okusovat
-kráťit	modernizovat	nasypat	olámat
kravalovat	modľívav	-nášať (sa)	omasít
krúkat	-modrat	našeptávat	omočiť
křápat	-modřat	natřít	omotat
křupkat	modřít	natstavit	oňuchat
kšeftovat	mrkat	naučiť	opcházet
kúpávat	mrknút	navariť sa	opchodovat
-kupovat	-mysľit	navjesít	opigľovat
kupovávat	nabarvit	navyřezávat	oplácat
kupúvat	nabečat sa	nazvednúť	oplakávat
-kúřit	nabíľit	nedosťýchat	oplaťit
kúřívav	nabrúsit	ňičít	opozdiť sa
-kúsnút	načárovav	nocľehovat	oprat
kvákat	načernít	nocovat	opstúpit
-lakovat	načernít	nocúvat	orezat
laptat	načerveňit	nosúvat	osedľat
léčiť	nadehnat	-nosít	osekat
léčívav	nadejet	nosívav	oschnút
-likvidovat	nadejjít	nosívávat	osľabit
-ľiskat	nadjet	nosúvat	ostřihat
ľisknúť	nadzvednúť	-ňuchat	osušít
ľiščiť	nadzvihnúť	objet	ošaťit
ľajdat sa	nadeľat (sa)	obracat	oškřábat

ošpatňet	podestlat	poskočit	probečet
otcházet	podjet	poslechnút	probudít
otcházet	podlét	posolit	probúrat
otkvést	podmasfít	pospíšit (si)	probúrat
otlúknút	podmítat	pospomínat	projet
otočit	podrazit	pospravovat	projít
otpit	pogrčít	pospřehazovat	proleťet
otpluvnút	pohnójit	pospřevracat	promazat
otplut	pohrabat	pospřevrhat	proplakat
otpovjedet	pohrát si	postát	prorazit
otprášat	pochodít	postrčit	prořezat
otprosit	pojede	postříkat	proskočit
otřepávat	pojest	posunút	prospat
otřípat sa	pojezdít	posvíít	prostříhnút
otseďet	pokapat	posypat	protančit
otsednút	pokapkat	posypávat	protrpjet
otseknút	pokludít	poškrábat	pršet
otsypat	poklačít	potáhne	prševat
otfat	pokmínovat	potceňit	přebírávat
otfékat	pokrčít	pořit sa	přeceňit
ovařit	pokropit	potkopat	přecvičovat
ovdovjet	pokúsat	potlačít	předbjehnút
ovinút	polét	potlúct	předjet
ozimít sa	połóžit	potstříhnút	předražít
ožehlit	pomasfít	poukazovat	předřikovat
pakovat	pomazat	poukrajovat	přehlédnút
pálívat	pomlet	poulamovat	přejest sa
patat	ponyt	povařit	přelést
papuškát	ponáhlát sa	povečeřat	přelét
pásávat	ponáhlit	povekslovat	přelezovat
pasovat	poodejít	povídat	přelomit
-péct	poohrňat	povídat	přemoknút
-pékat	poovírat	pojedat	přemýšlat
pekávat	popálit	povleče sa	přeptávat sa
pékávat	poplave	povyhazovat	přeskočit
piglovat	popluje	povylévat	přespat
píkávat	popojet	povyrúst	přestříhnút
piščat	popojít	pozabíjat	přetpovídat
plácnút	popotpisovat	pozamykat	přetrpjet
plantat	poprat	pozapomínat	přetstúpit
-pleskat	popravjat	pozastavovat	přettancovat
-pléskat	popřešívat	pozavírat	přettancovávat
plésknút	popřibíjat	pozdvíhnút	přezimovat
pleščit	popsat	pozhasínat	přezrát
plkat	poptat sa	pozhášat	přežit
-plácát	porodít	pozhozovat	přežívat
-plácet	poroste	pozlaťit	přibít
-pláťit	porozbíjat	pozobkládat	přibít
pobekávat	porozdávat	pozodnášat	přídat
pobesedovat	porozhazovat	pozotvírat	přihnat
poblednút	porýt	pozvyptávat sa	přihřét
pocekrovat	pořezat	požehlit	přihřít
počísfít	posedat si	požene	přijet
počmárat	posedet si	pracúvat	přijít
poďekovat	posednút	pravívat	přikryt
poďelat	posílavat	pravúvat	přikyselit

přimasfít	-řečňovat	spřelámat	tentovat
přimasfovat	řehoňit sa	spřevracat	tentúvat
přimísit	řehuňat sa	stárnút	tešívat
přinést	řehúzňat sa	-stavít	-tláčat
připálit	řehýzňat sa	stavjat	-tlučat
přípeřit	řechtát sa	stlučat	-tlučnút
připsat	-řezávat	stlústnút	tlučnút
přisálat	-řezovat	strčit	topívat
přisolit	-řikávat	střelit	trhávat
přistlat	-sadít	-střihnút	trúfat
přisýpat	sadívát	střilet	trvávat
přitúct	-sádzat	studeňat	třepotat
přivázat	-sázet	-stúpit	tykat
psávat	scukernařet	-sušít	ubit
-ptávat	sčerňat	sušívát	učívat
pytlačít	sčerveňat	sušívávat	učút
rabúzňat	séct	-svitnút	uđelat
rajzovat	-sedat si	svjeřit sa	uderyt
rámusit	-sedávat	syčat	uhnút
rasovat	sejávat	syčet	uhýbat
rekvírovat	sekávat	sykat	ujet
-rezavjet	-seknút	syknút	ujít
-rodit	schnadít	sykotat	uklúct
rosčesat	schnúť	ščekat	ukrójit
roskližovat	schodít	ščekúňat	ulét
rospučít	síct	ščekýňat	uleřet
rospúščat	sjet	-ščepít	ulámat
rossvířít	skákát	ščepovat	umést
rostopit	skákávat	šedívjet	umlet
rostřihnút	skalít	šijávat	umlářít
rostřískat	-skočít	škraboňit	umordovat
rozbit	skolénkovatet	škrabotat	umořit
rozejít sa	skončít	škrapakat	upálit
rozemílat	skrářít	šlahat	upéct
rozházat	skrčít	šlahnút	urodit sa
rozházet	skrúřít	šlapkat	urúbnút
rozhořit	skuhýňat	šmakovat	uřezat
rozhořet sa	skupovat	špásovat	usekávat
rozhrabat	skvétat	špiňít	useknút
rozhrňat	-slabít	šramofít	uschnút
rozjet sa	-slábnút	šrotovat	ustrúhat
rozlét	složít	šrotovávat	ustřihnút
rozlámat	slyčávat	-štopovat	ustúpit
rozmlářít	sobit si	-štupovat	usušít
rozřezat	-solít	šváchat	usypat
rozumňet	-solovat	švihát	ušpiňít
rozvádát sa	spálit	švihnút	uřat
rozválat	spíchat	tancovat	uřírat
rožnút	spilinkat	tancúvat	utrápit
rubovat	spínuškat	tančít	uvařit
rukovat	spívávat	řapat	uvázat
-rústnút	spječhat	řapkat	uvažovat
řýhovat	splantat	řapnút	válat
řáchnút	splesňívit	řapulinkat	válčít
řachtat	splořit	řapuškát	vandrovat
řátkovat	spravít	-řekat	vařívát

-vařovat	vykučovat	zajít	zďivočet
-vázet	vykúpit	zajít	zďivočit
-vážat	vylést	zaklúct	zdohnat
-vážet	vylefet	zakryt	zdvihnut
-vážit	ylít	zakúsnút	zehnat
vehnat	vymést	zakysnút	zehřít
vejít	vymlářít	zalet	zejít sa
veselit sa	vynadat	zaľátat	zemlet
vést	vypakovat	zamalovat	zepsat
viňit	vypeskovat	zamasřit	zerzat
-vírat	vyplácet	zamazávat	zerzavjet
viset	vyplácet	zametat	zesednút sa
vizitýrovat	vyplářit	zamísit	zeskořit
-vjesít	vypodobňit	zamknút	zesľabit
-vješat	vypomáhat	zamotat	zestárnút
vjet	vypošcat	zamrkat	zešrotovat
vjetrat	vypotřebovat	zaoblit	zezeľnat
vlést	vyrazit	zaonařit	zežmachlat
-vodít	vyrúbat	zapálit	zhasnút
-vozit	vyřezat	zapľakat	zhášat
vozívat	vysekat	zapľářit	zhořet
-vracat	vsílit (sa)	zaprat	zhustnút
-vracet	vyškořit	zařezat	-zimňet
vrzúňat	vsľobodzovat	zařídít	zingnút
vrzýňat	vystřihnút	zařvat	zlétnút
vřeskat	vystydnút	zasmít sa	zliskat
vřesknút	vysušit	zaspívat (si)	zľobit
vřeščet	vyšefcovat	zastřelit	zľomit
vřiskat	vyřat	zastřihnút	zmačkat
vřisknút	vyvařit	zasyčat	zmjknút
vybrúsit	zabalit	zasyčet	zmlářit
vybúrat	zabarvit	zasypat	zmňáčkat
vybúřat	zabečat	zašpiňit	zmodřat
vycúfat	zabečet	zatentovat	zmrznút
vydržat	zabekat	zatľúct	zničít
vydržet	zabekotat	zatopit	zostat
vyházat	zabíjät	zavařit	zodít sa
vyhládnút	zabijávat	zavařovat	zrubat
vyhnat	zabíjet	zavázat	zřezat
vyhodít	zabit	zavdat si	zvadnút
vyhubit	zabúchat	zavírat	zvalit sa
vyhubovat	zacúfat	zavoľat	zvážit
ychládnút	začepit	zavoňat	zvihnút
vychytat	zadat	zavoňet	zvóňit
výjet	zadeľat	zařit	zvrhnút
vykartáčovat	zafučat	zbit	žblunknút
vykat	zafučet	zblednút	žertovat
vykopat	zahnat	zblízít sa	žľufít
vykopřit	zahňilicít	zblázňit sa	žmurknút
vykrmit	zahójit	zbohatnút	žvachlat
vykrúcat	zahryst	zbořit	žvachtat
vykrvácet	zaječet	zbudít	žvástat
vykrvácet	zajet	zdeľat	
vykuřit	zajét	zďivočat	